En skon Lystig

Ny Vrtegaard...

Af

Henrick Smid

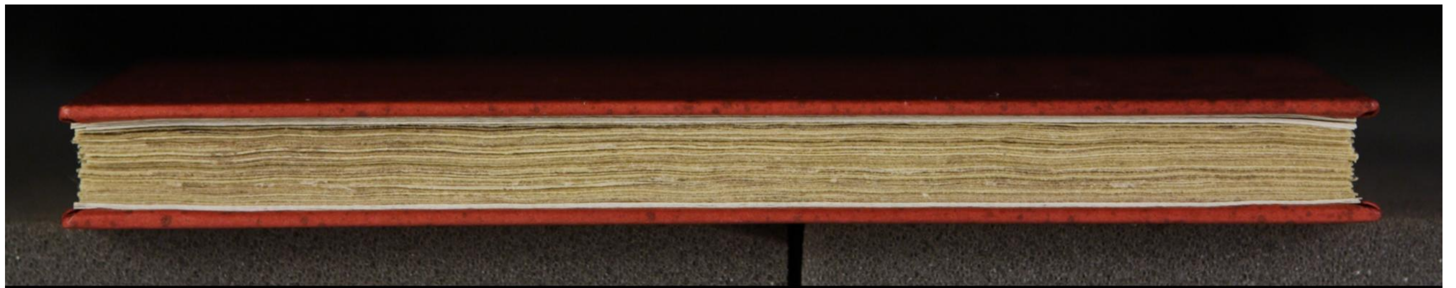
Rostock 1599

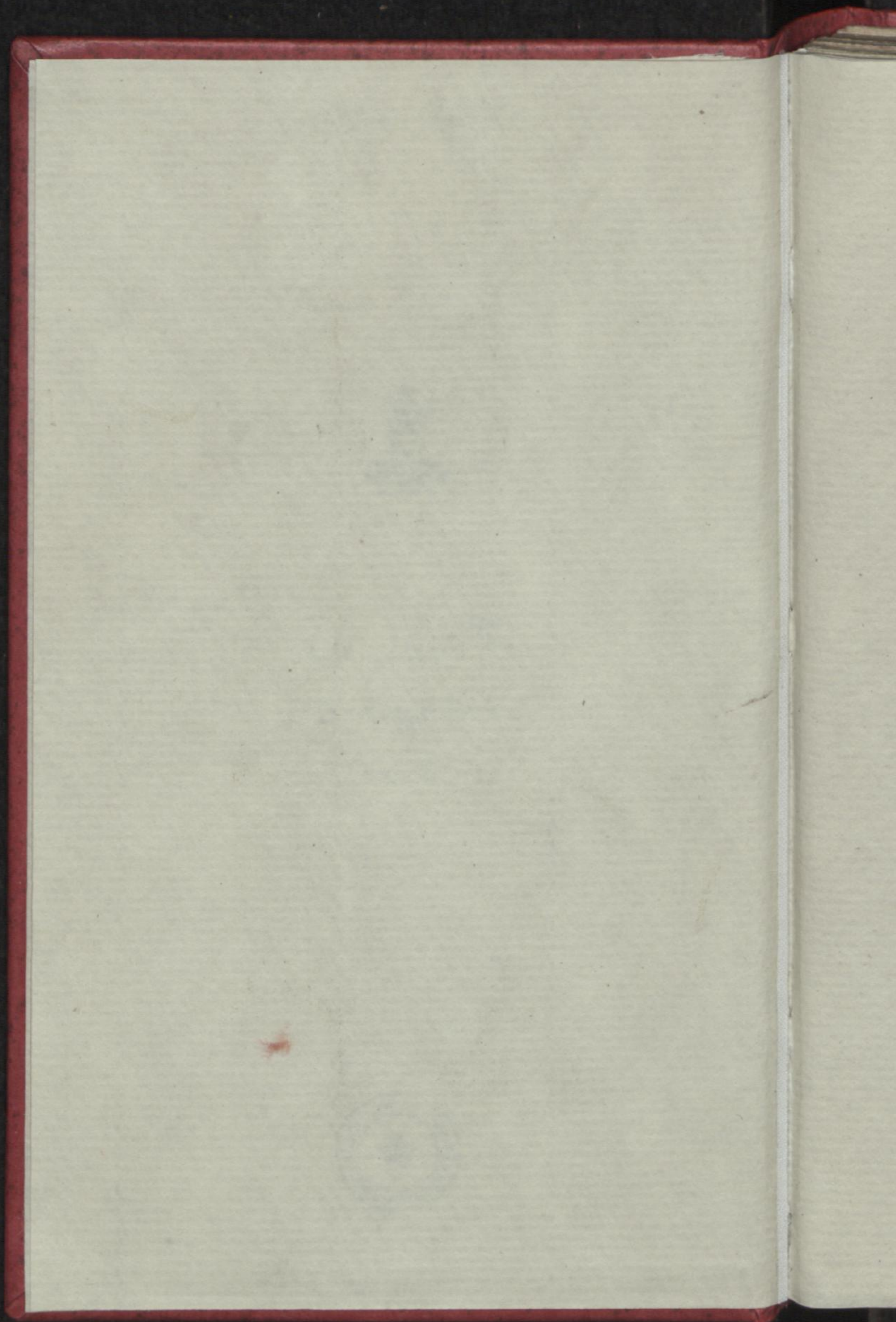

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS ·

LN 1509

En [illegible] lystig Ny Urtegaard ...
af Henrick Smid.

[[illegible] III]

Rostock 1552.

B-tryk mgl.

Blad A [illegible], 5-8, 15-40
45-52, 53-60, 61-76, 77-84,
85-91, 93-100¹ (100² mgl.),
101-105.

LN 1509

En skøn Lystig Ny Vrtegaard ...
af Henrick Smid.

[Lægebog III]

Rostock 1599.

B-trykket.

Blad A ij-A iiij, 1-4, 13-28
45-52, 54-59, 61-76, 78-83,
85-91, 93-100[1] (100[2] mgl.),
101-105.

vide til samme Konst / icke vaare heller Lægedoms Doctores i andre Land i saa stor ære oc verdighed holdne / som de ere / der som Lægedom vaare en Konst / som ringe vaare at lære. Oc findis der mange / serdelis vdi Italia eller i Valland / Lægedoms Doctores, som haffue huert Aar mere end Tusinde Ducater til rente. Men effterdi at her er ickon it Apotecke / i alt Danmarckis Rige oc Norge / oc disligest icke mange / som den rette Lægedoms konst forstaa / eller lært haffue / da tyckis mig meget nytteligt vere / at denne Bog vdgaar for huer mand / oc serdelis for dennem som langt bo fra Lægedoms Doctores oc Apoteckere / at huilcken som fornemmer sit Legems skrøbelighed eller siugdom / kand søge oc finde i denne samme Bog / nogen Lægedom / som hand kand behielpe sig sielff met. Oc haffuer icke Gud forgeffuis skafft saa mange deylige oc merckelige Vrter / oc anden Lægedom / Men til Menniskens nytte / gaffn / Sundhed / oc forbedring. Fordi friste de Gud / som siuge bliffue / der som de foracte Guds

gaffuer / oc icke begere hielp oc trøst / Første aff Gud i Himmelen / oc siden aff de nyttelige Lægedomme / som baade scriffuis i denne Bog / oc i mange andre flere. Oc haffuer ieg ingen dansk Bog seet / som saa nyttelig kand vere til Lægedoms konst / som denne eders Bog oc Arbeyd er. Eder her met nu oc altid Gud befalendis til euig tid. Screffuet vdi Kiøbenhaffn / Palme Søndag / Anno Domini 1 5 4 6.

Erlig

Erlig oc Velbyrdig Mand / Mester Claus Vrne / Prouest i Lund / ynsker ieg Henrick Smid / vdi Malmø / Lycke oc Salighed.

JEg holder Wacknemmelighed for en stor Vederstyggelighed aff naturen oc troer at de ere icke værde / at kaldis Mennniske / som icke ihukomme de Velgierninger / som dennem ere stede aff andere / Men de ere slemmere end wskellige Creature. Det er oc it gammelt Sprock oc almindelig Tale / At hwo der giør en wtacknemmelig til gode / hand giør som den der saar sit Korn paa Haffsens bonde. Jeg acter dem at vere lycksalige / som Gud haffuer vnt noget gaar / met huilcket de kunde igien forskylde / hues dem vederfaret er / oc dem mest lycksalige at vere / som det met Aager betale kunde / Thi haffuer ieg tit oc offte randtsaged min føye Bohaffue / at ieg noget kunde finde / som ieg eders Erlighet skencke kunde / for eders mange Velgierninger / som i mig beuist haffue. Saa fant ieg Jesus Sirachs Bog / som scriffuer i det 38. Capitel. HERREN lader Lægedommen vaxe aff Jorden / oc it forstandigt Mennniske foracter hannem icke. Der ieg dette læsde / da stødsmig i sinde / at her ere faa Doctores / i Lægedoms konst i disse Land oc Rige / som den menige Mand hielpe kunde / i deris Siugdomme. Saa haffuer ieg oc tilforn forfaret aff eders Ærlighed / at i oc eders elskelige Hustru / Fru Margret / haffue stor lyst til at sti lige Vrter / oc der faare haffue i giort en besynderlig Vrtegaart

gaart i Bieltebierge/begerendis vdaff mig at bide/ met huilcke Vrter samme Vrtegaard best prydis kunde/ Da paa det at den kunde prydis / oc huer mand kunde hielpe sig selff i sin nød oc trang / om hand icke kunde finde nogen anden Doctor eller Læge hos sig tilstede. Da tog ieg mig faare/ at ieg met Guds hielp / vilde scriffue de almindeligste oc beste Vrters dyder / krafft oc nature / som her vaare vdi Riget / aff de ypperste oc beste Doctorers Bøger / som nu findis kunde / som ere / Otte Brunfelst / oc Hieronimus Buck / som met stor arbeyde oc flit / haffue sammen sancket oc screffuit mange atskillige Vrters dyder oc krafft / aff *Nicandro* , *Plinio* , *Dioscoride* , *Theophrasto*, oc andre flere gamle Lægers Bøger.

Sammeledes haffuer ieg oc tilhobe samlet/ nogle aff Apoteckernis lønlige Konster / i en hob/ som ere / huorledis Electuaria/ Syruper/ Conserua / oc Olter / skulle ret konstelige giøris oc beredis / aff disse oc andre Vrter / oc deris Røder oc Blomster. Oc efftherdi at ieg haffde icke tid til at giøre det om dagen / for mange atskillige ærende skyld / som ieg haffuer veret behindret met / da giorde ieg det om natten/ eders Erlighed/ oc eders ærlige kiere Hustru / til vilie oc tienste/ oc den Menige mand her vdi Riget / til nytte oc gaffn.

Oc vil ieg nu i denne føye Bog/ bescriffue de Vrters dyder / som ieg kiender / oc neffue kand/ paa vort danske Tungemaal. Men wi haffue dog saare faa paa vort Maal / men neffnis meste parten / aff den Menige mand / met brøden Latine/ eller brøden Tyske / oc ey aff en som aff en anden. Oc paa det at wi diss bedre kunde lære at kiende/ dem ved deris rette naffn / haffuer ieg sæt vdi denne Bog / Vrternis Latinske naffn / saa som Lægedoms Doctores oc Apoteckere dem kalde/oc nefne/

oc

oc saa huad Tyske dem kalde. Sammeledis haffuer ieg oc sæt effter huer anden / de Vrter som met lad / farffue / lu[illegible]t oc blomster / oc røder / nogen lignelse tilsammen hafue / Vil ieg oc met Guds hielp / (foruden hues intet skeer eller retteligen fuldkommis) legge vind der paa / tid fra tid at lære aff lærde Mend / at kiende flere Vrter / oc saa [illegible] fremti-den forøge dette mit Arbeyde ydermere / Efftherdi at den Almectigste Gud vor kiere Himmelske Fa-der / haffuer giffuet oss her i disse Lande oc Rige / offuerflødige Vrter nock / som tiene til vor Com-plex oc natur / at Læge oc hielpe vor Legemis Siug-domme met / for atskillige Soter oc Siugdomme / som oss tilkomme kunde / saa vel som dem af India / Arabia oc Calecutten. Her vaaxe mange edele Vr-ter i Riget / som dog foractis oc trædis met Fød-der / (lige som de vaare icke skabte aff Gud oss til gode) Men viste wi deris kraft oc dyder / da hol-de wi dem i større ære oc værdighed / end wi giøre. Den høylærde Mand Doct. Hieronimus Buck scriffuer / at hand vil heller hafue i sit Hus / Ange-licam / Mesterurt / Hulurt / Loeslicke / Entzian / Holtz-urt / som kaldis Sancte Elene rod / end de So-phisters sammensætte Electuaria / oc Lægedom-me / Bezahardi oc Liberantis kaldede. Her ere dog mange aff saadan art oc nature / at de foracte Guds gode gafuer / oc holde mere af fremmede oc vdlen-diske forderfuede / gamle / tørre oc ormstungne Vr-ter / end aff vore egne / som her vaaxe / huilcke wi maatte vel faa for en føye ting / oc bruge oss til nyt-te oc gaffn. Men somme kiøbe dog fremmede Vrter / dem mere til Døden / end til Helbrede. Oc paa det / at i oc alle andre som dette mit Arbeyde kommer til haande / kunde diss bedre for vden stor wmage / oplede hues de begerendis ere / da haff-uer ieg sæt her trende Register eller Taffler / til

 sam-

samme Bog. Den første indeholder Vrternis naffn paa Latine / effter som de aff de gamle oc ny Doctorer / oc Apoteckere kaldede ere / Den anden Vrternis naffn paa Danske / Den tredie Siugdommernis naffn. Bedendis eders ærlighed kierligen / at i dette mit føye Arbeyde ville tage til tacke / som i tilforne giorde den anden min Bog / om pestilentzis Siugdom / oc mig besterme hos dennem som alting gnaffue met Hunde tanden / oc til det verste vdlegge. Der som ieg formercker / at hun eders Erlighed behager / vil ieg hende met Guds hielp som forsagt er / forøge oc forbedrer eders Erlighed her met / oc sammeledis eders ærlige oc elskelige kiere Hustru / met eders gantske Hus / den Almectigste Gud befalendis til ewig tid. Screffuet vdi Malmo / Anno 1546.

Gud

VD vor Himmelske Fader haffuer alstedse giort sine underlige Gierninger / i de ting som mest foractelige ere faar Verden / lige saa haffuer hand oc giort / i de foractelige Neller. Huad Vrter ere lysterligere end de skøne velluctendis Neglicker / Fioler oc andre saadanne? Neller offuergaar dem alle / met krafft oc dyd. Fordi haffuer i fordom tid / den vellærde Mand Phanias, screffuet en hel Bog / om Nellers loff / dyd oc krafft / Thi ville wi først sætte dem i denne vor Bog.

Neller.

Vrtica, Acalyphen, Cniden. Eller Neller eller brende Neller *Vrtica labeo, Laminum, Anomium, Vrtica alba, Vrtica mortua, Archangelica*, Blinde Neller / *Vrtica herculea*, høge oc stoore Neller som vaaxe i Skoffuene / Deris Frø brugis mest i Apotecken. Læss *Dios. 4. Cap. 79. oc 80.*

Nellers complex.

Alle Neller ere aff art oc nature varme oc tørre. De resoluere oc atskille de Heffuelser / haarde Knuder / Knorter / oc andet / hues som kommer eller kommet er aff *Phlegmate.* Mand

maa bruge dem induaartis i Legemet oc vduaartis.

Induaartis.

Neller saaden i Vin / oc drucket / blødgiør den haarde Bug / atskill Væderet / stiller Tarmernis vred / Colica kalder / (om saa er at forstoppelse er icke Aarsage) giøre vel at pisse / rense Lenderne / giøre oc lystig til *Veneris* spil oc leg.

Nellefrø ere stercker e i foresagede sag / met Vin saadet / eller der aff it *Electuarium* giort met Honig.

Vand aff Neller brent / er noget mildere / lystigere til at bruge / til foresagede broster / renser oc reengiør alle Saar / induaartis oc vduaartis / drucket oc der met thoet.

Roden aff de stoore brende Neller / i Vin oc Honig saaden / er en stor hielp oc Lægedom for Kaaldesiuge / Hoste / en stacket Ande oc Trangbrystighed. Thi de rense Lungens rør / romme Brystet / atskillie Ribbenenis Bylder / Drøbelen oc hues Siugdom sig aff sey Vædske forsamlet haffuer. Huer gang tre eller fiere Skeder fulde / om Afftenen oc Morgenen / varm drucket / oc der met i Halsen klucket.

Vduaartis.

Nelleblad støtte met Salt / oc lagde paa Saaret som it Plaaster / læger galne Hundis bidt / er it Experiment.

Lige

Lige saaledis lagde paa onde fule forderff- 2
uelige Saar / vere sig Kræfft / Vlffuen / etc.
Renser oc læger dem.

Saadanne Plaaster atskillie oc alle Knorter / Knuder / kaalde Hefuelser / vere sig ëedemodens / Miltens / eller bag Grene.

Met Neller thoet / læger all ond Skab /

Nelle Oes i Næsen lat / kommer hende til at bløde / Oc naar du vilt / at hun skal icke lenger bløde / da smør aff Osen paa Panden / saa stillis hun.

Om nogen brender sig ilde aff Neller / hand skal smørie steden met Rosen olie / eller Bomolie / saa sactis pinen / oc Bleyerne forsuinde.

Alle døde eller blinde Neller / ere fuldnær ens i Lægedommen / som brende Neller / Men dog atskilie de mere Knuder eller Knorter / Thi skulle de brugis til Rygbad / til den haarde Moder.

Marubium.

Marubium album, *Prasium album*, *Sanguis tauri*, Huid *Marubium*, den sorte kaldis *Marubium nigrum*, *Balote*, Læß *Dios. lib. 3. Cap. 100.*

T. Andron / Gottes vorget.

Lige som Neller verme oc atskilie / saa giør oc *Marubium*. Oc huide loffuis mest / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Jnd-

Induaartis.

Bladene aff den huide *Marubio*, i Vin eller Vand saaden / der iblant rent vel skummet Hounig oc drucket / fordriffuer den trange stacke Aande / Hoste / Brystens gamle bylder oc sting / Obner Leffuerens / Miltens oc Moderens forstoppelse / vddriffuer den anden Fødsel / Renser Moderen / oc kommer Quindernis Tid til at flyde / serdelis om hun siudis met *Iride*, det er / met blaa Lilie rodt.

Osen aff *Marubio* / haffuer lige saadan macr / huer gang til sig taget tre eller fire Skeder fulde / effter som huer taale eller fordrage kand / oc gaat siunis.

Samme Oes er oc god til dem som Eder eller Forgifft ædt hafue / oc aff forgiftelige Orme bedne er.

Denne Oes giør klare øyen / døder Ormene i Liffuet / oc i ørene.

Vduaartis.

Alle *Marubia* tiurde / tiene vel til Bad / oc at røge vnderneden op met / paa de Quinder som plagis met den huide phlegmatiske flodt oc stedse ont i Ryggen / Benene / oc i Siden hafue.

Vand huor vdi *Marubium* saaden er / læger al ond Skab / oc anden Hudens wrenhed.

Den sorte *Marubium* saaden i Lud / oc det bulne

uine adslagne Hoffuet der met toet/læger det.

Spene byler her met tode / oc Puluer aff *Marubio* met Honnig blandet / oc paa lagt / læger dem.

Om nogen haffuer gaat eller arbeidet sig træt/hand skal tage Osen aff *Marubro*, oc blande den met Rosenolie / oc smøre sig der met.

Hiertens fryd.

Melissa, *Apiastrum*, *Citrago*, *Citraria*. *Melissophillum*. Læss *Dios*: *lib*. 3. *Cap*. 109. T. Møder kruet/ Herten kruet/ Fruwen kruet / Papen kruet / Jmmenblat.

Hiertens fryd er vel bekient iblant Quindfolck / hun vermer / tørrer/ fortærer / læger oc tilsammen drager / Maa brugis induaartis oc vduaartis / Læss *Dioscoridem lib*. 3. *Cap*. 109.

Induaartis.

Hiertens fryd i huid Vin saaden / oc den i nogle dage drucket/ rømmer Brystet / den stackede oc trange Ande / Styrcker Hiertet / Fordriffuer Melancolies wlystighed / den fallende Sot/ oc tien fuldnær til alle induaartis Siugdomme.

Hiertens fryd smaa skaaren eller hacket/ en nat lagt i god huid Vin / oc siden brendt igiennem en glas Hielm/er end kraffteligere/Thi den stiller

stiller strax i samme stund/Moderens wrolighed oc vred / huer gange tre eller fire steder fulde drucket / sammeledis Mafuens beklemmelse/ Nedtrycker den onde damp oc røg / som i hofue-det opfar.

Renser oc læger Mundsens saar/der met thoet.

Bladne aff Hiertens fryd fastendis ædt/ foruermer Mafuen.

Vduaartis.

Hiertens fryd oc Commendeblomster/ lag-de i en Linpose / i Vand eller i Vin saaden / vd-kryst oc saa varmt lagt paa den wrolige Mo-der / stiller hendis opstødelse oc rørelse / oc kom-mer hinde igien i sin rette sted.

Sued oc Røgbad / vnder vp giorde aff Hiertens fryd / kommer Quindernis tid til at flyde / stiller Lendernis oc Ledemodenis pine.

Vand brent aff Hiertens fryd / læger all Skab/Ringorme/Ederkoppers oc Scorpionis sting / oc galne Hundis bid / der met thoet.

Hiertens fryds Vand / i tyck oc klar Vin lat / giør hannem skøn oc klar igien.

Kiød met samme Vand offuer stencket/ blifuer iang tid ferst oc gaat/ Fluer eller Madke komme icke paa det.

Haaret met samme Vand vaadgiort / be-skermer det / at det bliffuer icke graat.

Maru eller Katurt.

Nepeta Calamintha. Læs *Dioscor : lib.3. Cap. 38.*

T. Nept/

Katte hafue stor tidkørtning oc lyst i deñe Urt / som mand kand see / naar hun leggis for dem / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Osen aff Maru / met Vin drucket / vddrifuer Spolorm / all Forgifftelse / giør at suedis.

Obner Lefueren oc Milten / foruermer de forkølledeNyrer / stillerModerens pine / oc kommer Quindernis tid til at flyde / serdelis om Urterne sindis i Vin oc drickis.

Ydermere renser samme Drick Brystet / giør at pisse / læger hues induaartis brøstet er / atskil den gule Sot / stiller *Cholera* flydelse / styrcker Maffuen / fordriffuer oc den tredie dags Kaaldesiuge / saa fremt som Maffuen førre renset er.

Vduaartis.

Suedebad / oc Røgen der aff vnder op annammet / vddriffuer den anden Fødsel / Quindernis tid / stiller Moderens pine oc ve.

En Røg giort af samme Urt / bortdrifuer Hugorme / oc andre forgiftelige Diur.

Osen blandet met Osen aff de gule skreppe Røder / der met smort / renser Skabben / oc er gaat til dem som Hoffuet haar aff falder / oc Møl i Haaret er.

Mynte.

Menta satina. Læß *Dios. lib.3. Cap. 33.*

Der ere sex slags Mynte til / ibland dem alle ec den Kruse mynte oc Sesenbrandt de beste / deris dyder ere fuldnær som Polleyers oc Hiertens fryds / ere varme i tredie Grad / Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Osen aff Kruse mynte eller Sisenbrand met Edicke blandet / stiller Blodspyelse / oc andre Maffuens opkastelse / døder oc de trinde Orme i Bugen.

Krusemynte ferst / grøn eller tør / er god til Maffuens bryst oc Siugdom / for andre Lægedomme.

Sammeledis det brende Vand drucket / fordøffuer eller fortærer vel / stiller Hickelse oc vemmelse aff *Cholera.* Serdelis Salsamenter der aff beredde / giør en lystig til *Veneris* spil / styrcker alle Lemmer.

Til Kruse mynte eller Sisenbrant luctet / styrcker Hiernen oc Hukommelsen.

Vduaartis.

Linklude vaade giorde i Osen aff Mynte eller Sisenbrand / oc paa Panden lagde / stiller Hoffuetuercken.

Samma-

...enedictæ kraff ... iøre / at atski-
oc obne. Dent ... i Tormaane
graffuet / lucter so... ...ker / Maa brug
...uaartis oc vduaa...

Induaa...is.

Benedicta i Vin saaden oc varm drucket / stiller Tarmenis oc Moderens vred.

Rosmarin.

Rosmarinus, Rosmarinum, Coronatium, Læs *Dios: lib.3. Cap.71.*

Vdi samme Land er Rosmarin saa almindelig / at de brende den i stæden for Vid / Oc er samme Vrt aff en hed qualitet / atskil oc subtilig giør / all groff Vædske / baade induaartis oc vduaartis i Legemet.

Induaartis.

Rosmarien tien baade til Stegersit oc Kielderen / All Mad oc Drick / som her beredis met / ere lystige oc vel smagende / oc sunde / tien fuldnær / til alle Siugdomme.

Rosemarine Vin eller Vrterne met blomsterne i Vin saadne / om Afftenen oc Morgenen / huer gang en varm drick drucket / der paa tre eller fire timer fastet / vddriffuer vnder...ige Quindernis huide flydelse / som aff Byld kommer / oc vnderlige læger Quindernis lønlige Siugdomme.

Lige maade [illegible] Til oc vddriffu[illegible]
gule Sot / [illegible] stackede oc tr[illegible]
Aande / hielper [illegible] døffue eller fortæ[illegible]
[illegible]ader icke heller F[illegible] øre nogen skade.
Stiller Tarm[illegible]d / renser Blodet / [illegible]
giør at suedis / om saa er at mand sig i Sengen nedlegger / effter mand haffuer drucket / oc stille ligger.

Sucker eller *Conserua* giort / aff Blomsterne / er saare nytteligt oc kraffrigt for Daanelse eller Besuimelse / oc samme Sucker skal beredis lige som Rosen sucker.

Vand aff Rosemariener brent / haffuer fuldnær forscreffne dyder. Ydermere tien det oc til dem som haffue mist deris Maal / om de dricke der aff / faa de deris Maal igien.

Vduaartis.

Rosenmarin drucket / oc paa smurt / fordriffuer *Syncopim*, staar imod Suimelse oc Skelffuelse / renser Ansictet / der met thoet / giør Tenderne huide / oc en god Aande / renser Sinnen / atskil øynenis hinde.

Rosemarine vand / eller Rosemarin / oc den vilde Polleye tilhobe saadne / renser oc læger onde fule Saar / vere sig Krafft / Vlffuen / Fistel / etc.

Fomenta (det er) Røg oc Suedbad / aff Rosemariner giorde / haffue same krafft oc dyd / som den tame Mynte / oc de tame oc vilde Polleyer-

Ruta hortensis, Læss *Dios. lib. 3. Cap. 44.*
T. Wynrude.
Rude er aff hed oc tør complexie / staar imod all Forgifft oc Eder / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Rude oc dilde frø i Vin saaden / oc varm drucket / stiller Hiernens oc Sidernis pine / obner Lungens rør / sacter Hosten / læt giør den suare Aande / fordriffuer Lendernis oc andre Ledemoders pine.

Saaledis drucket / er god for den Kaaldesiugis frost oc kuld.

Rude oc Dille frø i Vin saaden / oc drucket / stiller Tarmenis vred / *Colica* kaldet / om saa er at ingen forstoppelse der hos er.

Vand aff Rude brent / giør det samme.

Rude i Regnuand saaden / oc drucket / stiller Bugens flydelse / *Diarrhoeam* kaldet.

Rude met Bomolie saaden oc den drucket / vddriffuer allehaande Orm.

Vduaartis.

Rude støt met Rosen edicke / oc fore paa Panden bunden / stiller Hoffuedens store pine

Rude oes i øret lat / stiller pinen.

Rude met rent Bygmel stot / oc offuer øyene lagt som it Plaaster / stiller øyneuerck / oc bestermer dem for Dumhed.

Rude oes met Alun / Salpeter oc Honnig blandet / læger alle Ringorme / Flecter / Sammeledis det bulne oc skurffuede Hoffuet.

Jordhumle eller Brundemanne porss.

Hypericon, Perofrata, fuga Demonum. Læss. *Dios: lib. 3. Cap. 149.*

T. Nauelkruet / Harthaw:

Hypericon haffuer fuldnær ens krafft som Rude / er tilbøyelig til tørhed oc varme / er lysteligere til at bruge end Rude / Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Somme brende Vand aff hende / oc giffue det for Popelsie / oc for den faldende sot at dricket

Vddriffuer Eder oc Forgifft / giør at pisse / fremlocker Quindernis tid / Saaden i Vin oc drucket.

Saaledis bruget / er oc god for den tredie dags oc fierde dags kolde Siuge / for Lendernis suare pine / stiller oc Blodspielse / læger Bulde oc Saar induaartis i Liffuet.

Jordhumlis frø (serdelis aff den som vor

er i

er i Skouen) til Pulner stødt/ huer gang 2. Quintin drucket / vddriffuer *Choleram.*

Cypresse.

Cipreßus, Cupreßus, Cupreßina. Læß *Dios. lib. 3. in fine.*

Cypreße oc den vilde Rude / ere vdi virckelse oc qualiteter lige / saare nyttelige / baade induaartis oc vduaartis / Haffue fuldnær en lucr oc smag / Thi maa den ene brugis for den anden.

Induaartis.

Cypreßu vrt saaden vdi Vin oc i siu samfelde dage effter huer anden / om Morgenen oc om Afftenen drucket / er god for den Gule sot / obner Leffueren / renser Pissens gang / stiller Nyrernis / Blerens oc Lendernis pine / Staar imod Eder oc Forgifft / vddriffuer dem veldelige.

Vduaartis.

Huad den vilde Rude / oc tamme Rude giøre kunde / det kand oc den edele Cypresse giøre / thi er det intet behoff / at mand der om ydermere scriffuer.

Karsse.

Narsturtium hortulanum, Satiuum Vandkarsse / *Narsturtium aquaticum,* Læß *Dios. lib. 2. cap. 147.*

T. Kersse. Waterkersse.

Fire haande slags karse finde wi i Lægebøgerne / ere alle aff en hed complexie / lige som Senip er/maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Allehaande Karse induaartis bruget / giøre at pisse / rense Bugen / Nyrerne oc Blæren/ obne Leffueren oc Milten/hele oc læge induaartis Saar / vddriffue Eder oc Forgifft / bruget met Bomolie.

Karsse saaden met Vin oc Honnig / om Morgenen fastendis / oc om Afftenen drucket/ atskil den fege slim/Hoste/oc den trange Aande.

Karsse i Gedemelck saaden oc drucket / bort tager det onde for Brystet.

Osen aff Karsse i Munden holdet / vddrager de onde Tendernis flydelse.

Met Honnig druckit / døder Ormene / oc vddriffuer dem.

Vduaartis.

Karsse støt met vrt oc oes / oc lagt offuer Skab oc forgifftige Blegner/ vere sig Carbunckel / flecter/2c. renser oc læger dem.

Atskil heffuelse / vddriffuer pil oc torn/ Hoffuedet her met thoet / fordriffuer Hoffuetskel / oc læger det skoruede Hoffuet.

Karsse oes / ladet i onde oc fule Saar/renser dennem.

Alle-

Allehaande slags aff Karsse frø smaa støt/ oc i Munden lagt/ opløffter den lamme Tunge.

J Næsen lat/ giør at fnyste / opuecker saaledis dem som haffue soffue Sot / *Litargicos* kaldede.

Karsse frø met Edicke saaden / lagt paa haarde Knuder / som vaaxe bag ørnene eller anden steds/ atskil dem.

Karsse frø er i alting varmere end Vrterne/ sterckere oc krafftigere / thi brugis den fielden induaartis i Legemet / vden saa er at mand vil opuecke den kaalde Nature/ oc giøre den lystig.

Osen aff Karsse i Munden holdet / stiller Tanduerck.

Karsse saaden met Figen / oc der aff i Munden holdet/ opløffte den nedfaldne drobel.

Karsse støt til Puluer / oc strødt paa Bagtarmen som vdgaaen er/ indsætter hañem igien.

Pilurt eller Loppeurt.

Crateo genum Hypocrati, Politricon, Policarpon, Persicaria, Herba sanctæ Mariæ, Hydropiper, Piper aquaticum, Zinziber Caninum. Læß *Dios: lib. 3. Cap. 119.*

T. Persickruet. Fløe kruet/ Water peper/ Pawen kruet/ Pawen spegel.

Pilurt eller Loppeurt / er skarp oc hed / den stund hun grøn oc fersk er/ skal mere brugis vduaartis end induaartis.

Vduaartis.

Den hede Pilurt brender mere paa Tungen end Peber / Thi er den vdkryste ocs god t ilonde oc fule Saar / baade paa Menniske ocpaa Queg oc Fæ / der met thoet.

Met denne ocs kand mand fordriffue aff Saarene / baade Orme oc Madke / oc dem der met rense oc rene holde / oc er it experiment / Det komme huercken fluer eller anden ting til Saarerne.

Denne Vrt / om Margenen optagen den stund Duggen er paa hende / oc strødt paa Lofft eller Kammer / der som Loppere ere / da fordriffuer hun dem / om saa er at gulffuet strax lidet der efter rent feyis.

Senip.

Sinapis. Cruca, huid Senip / Læss *Dios. lib. 3. Cap. 146.*

T. Sennip.

Brun oc huid Senip / ere aff hed complexie / deris nature er atskillie / oc vddrage / Maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Sennip er kommen i Stegersit for sin skarpe dyd skyld / Thi brugis Sennip fuldnær til alle Rætter / saa vel aff de Fattige som aff de Rige / vden all tuil for den skyld / at hand

renser

renser Hiernen/vermer Maffuen/styrcker ForDøffuelsen/ opuecker Naturen til *Veneris* leg oc spil / fordriffuer den kaalde sugis rystelse oc kuld/ met Vin drucket.

Den huide Sennip er mildere end den brune/ vdi Mad bruget / giør lyst til *Veneris* spil/ giør oc vel at pisse / Er oc sandelige it gaat oc nytteligt frø / til dem som ideligen Tarmernis vred oc ont i Bugen haffue / bruget vdi Mad.

Sennipe frø i Vin saadet oc drucket / beskermer dennem som stungne ere aff Scorpioner oc andre forgifftige Orme / lader icke Ederit/ eller Forgifftelse faa offuerhaaden.

Men den vilde Sennip / serdelis den som vaaxer vd met Vand/er skarpere oc starckere til at vddriffuer pisser.

Det er end it slags aff vild Sennip / vaaxer fuldnær som Jernurt (huilcke somme kalde *verbena femella*) hendis frø met Honnig / oc Vin / som anden Sennip beredt / er en lystig Lægedom til de trangbrystige / Thi den sacter Hosten/ staar imod Hoffuedens idelige flydelse/ som nedfalder paa Lungen / er oc god til dem/ som haffue den Gule sot / imodstaar oc døder Forgifft / som nogen haffuer til sig taget / met Vin drucket. Oc efftherdi at denne Sennip vaaxer vdi met Gerdene / actis haad icke aff nogen.

 Vduaar-

It Plaaster giort aff Sennipe frø oc Edicke/ oc lagt paa røde Blegner / blødgiør dennem.

Saaledis bruget / døder den huide Skab oc spedalske Sot.

Sennip smaa støt met Honnig oc Vand saaden/er it gaat Vand til den haarde Strube/ oc til den bulde som vaaxe i Halsen / det met klucket.

It Plaaster giort aff støt Sennip / oc paa den hoffne Milt lagt/ atskil den / saaledis brugt fordriffuer ocsaa Lendernis pine.

Støt Sennip met Honnig blandet/oc paa lagt / fordriffuer blaa Maal / oc kommer Haar til at vaaxe igien / paa den som Haaret vdfaldet oc affløbet er.

De ander dyder som Sennip haffuer / ere screffne ibland Karsens dyder.

Roden aff den huide Sennip (*Eruca* kaldet) i Vin saaden / oc offuer lagt / tilhobe oc tilsammen drager sønder slagne oc knusede Been.

Osen aff Senips vrt i Øyen ladet / giør dem klare.

Frøet aff den Senip som vaaxer vdi met Gerdene (*verbena famella* kaldet) støt met Honnig oc Vand / oc til it Plaaster giort / oc paa lagt / fordriffuer de Knuder oc Heffuelser som bag ørnene vaaxe/ atskil Quindernis Bryster/ Vrters heffuelse / oc de lønlige Ledemods.

Jord-

Fumus terræ, Capnos, Fumaria herba, Capninis, Coriandrum campestre. Læß *Dios. lib. 4. Cap. 95.*

T. Erdrock / dubenkrop / Katten kerffuel.

Jordrøg er varm oc aff tør nature / skarp oc besk som Malurt / Atskil oc subtilig giør / igiennem trenger / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Urt er en ret Skab vrt oc Pocke vrt / Thi alle som saadan breck oc Siugdomme læge / de giffue tilforne vdi nogle dage de siuge at dricke denne Urtis vand met Theragelse / oc lade dennem der paa suedis / der aff skal det wrene Blod rensis.

Mange bruge samme Vand / lige som faare staar / naar de ville gaa i Bad.

Osen aff denne Urt / it Quintin / met lige saa meget beredt Esula / drucket met varme Vand / vddriffuer Vattersot / oc giør at spy.

Munden thoen met denne Urtis vand / fordriffuer det onde i Munden / oc bortager pinen.

Denne Urt saaden met Fenickel / oc drucket / obner Leffueren / oc vddriffuer den gule Sot igiennem pisset.

Vduaartis.

Osen aff Jordrøg / eller Vand aff hende

brent / oc vdi Øyene lat / giør dem klare / fordriffuer deris Rødme oc Skab.

Osen blandet met Gummi / oc smurt paa øyne som Haar vd falde / kommer dem til at vaaxe igien.

Osen aff Jordrøg/met lige saa meget Oes aff de gule Skreppe røder/met Edicke oc Honnig blandet / oc der aff en Salue giort / oc alle haande Skab der met smurt / læger dem vden all tuil.

Chelidonia.

Chelidonium maius, Hyrundinariæ, Læss *Dios: lib.2. Cap.173.*

T. Schelwort. Schinwort.

Den beste Chelidonie rod oc Oes / er aff hed nature / induaartis bruget obner den forstoppede Leffuer / vduaartis / renser hun fule Saar.

Induaartis.

Chelidonie i huid Vin saaden met Anis / oc drucket / obner Leffueren / oc fordriffuer den Gule sot.

Det samme giør oc det brende Vand / i nogle dage drucket.

En haand fuld aff Chelidonia saaden i en potteRosen edicke / siden kryst igiennem en Klud/ och saa der i sønder reffuet 3. lodt god Thera-

gelse/

gelse / oc aff samme Drick it Vinglas fult dru-
cket / siden sig ned lagt oc der paa suedet / er it forsøgt stycke / til dem som met Pestilentze befengde ere.

Induaartis.

Chelidonie Des i Maymaanet samlet / oc saaden met Honnig vdi it Kaaberkar / er en kaastelig Lægedom til øyen/giør dem klaare/om mand der aff i dem drøper.

Vand aff Chelidonia brent / giør det samme / om mand lader der aff i øynene / fordriffuer deris røde Plette.

Ansictet met Chelidonie vand thoet / fordriffuer de røde Spetter/læger Pestilentze bulder / stiller Ledevand.

Osen aff Chelidonie rod / læger Fisteler / Krefft / Vlffuen / oc andre fule Saar.

Fordriffuer Tanduerck / i Munden holdet met Edicke.

Coriander.

Coriandrum, Corianum, Corium, Coliandron. Læß Dios: *lib. 3. Cap. 60*

Den ferske grøne forgifftige ilde luctendis Corianders vrt / Er aff kold oc tør Complex / brugis icke induaartis i Legemet / Men det velluctendis modne frø / er aff varm nature / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaar-

Induaartis.

Corianders frø lagt i blød en nat i Vin eller Edicke / oc siden igien tiurt / er it kaasteligt frø til Maffuen / at nedtrycke den onde forgiffti-ge Røg oc Damp met / Thi kand mand der aff giøre it kaasteligt Maffue puluer / met Sucker eller vden Sucker blandet / effter som huer selff vil / oc gaat siunis.

Samme frø skal icke giffuis nogen / før end det beredt er / oc ey heller met Sucker bagis / eller offuer kastis / paa det at de icke tage til dem Forgifft oc Eder / forkægedom.

Coriander som er beredt / met sød Vin drucket / døder Ormene i Liffuet / fremlocker Quindernis tid.

Vduaartis.

Corianders vrt met Bønne mel eller Mel aff fule Erter / oc met Rosen olie støt / er it kaasteligt Plaster / til at nedtrycke alle steder hede Saars heffuelser met / serdelis de lønlige Lede-demoders.

Coriander met lactyge / oc det huide aff it æg / oc met Rosen olie stampet / oc paa lagt / le-sker den vilde Jld / køler oc lesker andre hede breck oc bryster.

Corianders frø støt met Edicke / oc salt Kiød der met gnedet / beskermer Kiødet for madke / oc at det icke raadner eller surner / men bliffuer velluctendis.

Wberede

Vberedt Cor[illegible]ander / oc [illegible]
hun grøn oc ferſk er / til ſig taget / giør Menniſket vild oc drucket.

Huo ſom vederfaris ſaadant / hand ſkal ſtrax dricke der paa ſaltet Vand / oc æggeſkaler til Puluer ſtøtte / da faar hand bedre igien.

Nigella.

Gith, *Melanthium*. Frøet kaldis / *Saluſandria*: Læſ Dioſ. lib. 3. cap. 75. Den vilde Nigella ſom vaaxer i Korn agre / kaldis *Papauer corniculare*, *Papauer marinum*. Læſ Dioſ. lib. 4. Cap. 64.

T. Raden. Swart Coriander.

Vild oc tam Coriander / ere aff varme complexer atſkilie oc vddriffue / maa brugis til ſkellighed induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Frøet aff diſſe Vrter ſkulle icke brugis ferſke eller grøne induaartis i Legemet / men naar de aldelis modne oc tørre ere / da maa de bagis i Brød / lige ſom Kommen bagis.

Nigelle frø nogle dage met Vin drucket / driffuer Piſſet / Quindernis tid / det wrene aff Legemet / forøger de diendis Quindernis Melck / renſer Lungen / rømmer Bryſtet / ſtiller Tarmenis vred.

Men om mand tager formeget aff ſamme frø /

eller det som grønt er/ til sig/ da blifuer der til en forgifftig Lægedom.

Vduaartis.

Frøet aff begge Nigelle vrter vduaartis paa Legemet bruget / haffuer samme krafft oc dyd som Coriander. Thi de atskilie Knorter/ Knuder oc Heffuelse/ læge flecter oc Ringorme/ køle hede Saar der paa lagde.

Frøet met Edicke paa Panden lagt / fordriffuer oc stiller Hoffuetuercken *Phrenesim* kaldet.

Den vilde Nigelle frø haffuer end stercke-re Lucr / oc er krafftigere / end den tamme Nigelle frø er.

En røg giort aff Nigella / fordriffuer Hugorme oc andre forgifftige Diur.

Valmuer/ som vaaxe iblant Korn.

Papauer erraticum, Rhoes.

Papauer rubrum. Læß *Dioscoridem libro 4. Cap. 4.*

T. KornRosen. Klapper Rosen.

De Valmuer som vaaxe i Korn / ere tilbøyelige til kuld / stille pinen/ oc giøre at soffue. Vand aff dem brent / sammeledis deris frø / maa brugis induaartis oc vduaartis/ dog maadelige.

Induaar

Fem eller sex aff disse Valmuer hoffuet / met deris frø / i Vin saadne paa helfften / oc drucket / giør maadelig Søffn.

Klude der vdi vaade giorde oc om Hoffuedet bunden / giøre end bedre at soffue.

Frøet met Honnig støt oc ædt / blødgiør den haarde Bug.

Vand aff samme Valmuer brent / lesker all induaartis hede / Dette Vand maa mand dricke vden all fare / vdi hede brendendis kaalde siuger / Thi dette Vand køler Leffueren / slycker heden i Halsen / fordriffuer brynne / drucket oc der met klucket.

Valmuer som vaaxe i Haffue.

Papauer hortense eller *Satiuum*. Læß *Diosc*: *lib*.4. *Cap*.55.

T. Mansaet.

Alle Valmuers krafft oc dyd er at køle / først loffues det huide Valmue frø / Der næst det røde / oc siden den sorte / Alle stille pinen / giøre at soffue / Maa brugis induaartis oc vdnaartis.

Induaartis.

Mand maa bage det huide Valmue frø vdi Brød / lige som Kommen bagis / er lystigt i all Mad / maa brugis vden all fare.

Er god til dem som suimmelse haffue / oc er it experiment.

Det giør rolighed oc at soffue / brugit effter som huer best sinnis / baade paa vnge oc gamle Mennniske.

Mand maa giffue vnge Børn aff dette frø i Grød eller Melck / naar de ere wrolige / oc ville icke soffue.

Den oes Opium kaldet / haffuer samme dyd / er stercker oc kaasteligere / oc som mig sinnis / induaartis bruget i Legemet / giør hand større skade.

Det sorte Valmue frø / eller oesen der aff giort / for sig selff / eller met Vin drucket / stiller oc forhindrer Hoffuedens flydelse / som ned paa Lungen falder / stiller den haarde skarpe Hoste / Saaledis bruget / stopper allehaande flydelse / oc andre Quindsfolckernis flydelse.

Vduaartis.

Allehaande slags Valmuer / Sammeledis dennis oes / Vrterne eller Vand aff dennem brent / ere alle gode oc nyttelige / til vilde oc wrolige Mennisker / som icke soffue kunde / paa Panden oc i Tindingerne lagde som it Plaster.

En tap eller vege i Valmuers oes vaadgiort / oc i Næsen stungen / giør at soffue.

Samme vege eller tap i Quindernis løn-
lige

lige stæd stunget / stiller deris tid oc blomsters flydelse / sammeledis pinen / oc kommer dem til rolighed.

Valmue hoffuedet i Vand saadne / haffuer samme krafft / saaledis bruget oc paalagt / lesker oc vdslycker den vilde Ild.

Samme oes eller Vand / blandet met Mandele olie / oc ladet vdi ørnene / stiller deris pine oc suselse.

Osen aff Valmuer giøre samme saaledis / de tage de grøne Valmuer met Vrterne / Blomsterne oc Hoffuederne / støde dem tilhebe / oc det saa vd perse / lade saa samme oes tørris mod Solen Somme anamme aleniste Melcken der aff / lade den lige saa tørris mod Solen. Forneffnde oes kalde Apoteckerne *Opium*.

Bulme vrt.

Hyosiamus. Altercum. Appollinaris, Fabasuilla. Imquiamus. Dens caballinus. Equinus. Læss *Diosc. lib. 4. cap. 59.*

T. Bilsen saad / Schlop kruet / Sögebonen.

Bulme vrter / blomster oc frø / ere aff kaald nature / skulle sielden brugis induaartis i Legemet / giør icke alleniste Mẽniske skade / men oc saa alle wskellige Diur / dette kãd mand see oc merck ved Fiskene i vandet / thi naar der til giøris Kager eller smaa trinde Bolde met sañe frø / oc kastis i vand som Fiske ere vdi / oc naar de der aff æde /

 bliffue

bliffue de vilde / opspringe / vende Bugen op / oc kunde saa tagis oc fangis met Henderne / den stund de saa vilde ere.

Høns som vpfløgne ere / oc en røg aff Bulme frø vnder dem giort / nedfalde de oc ligge som de vaare døde / denne konst bruge Landzknechtene oc Taterne almindelige gierne.

Induaartis.

Dioscorides scriffuer / at huid Bulme frø met Vin drucket / er gaat for den skarpe Hoffuedens flydelse / aff huilcken den suare Hoste kommer / det samme giør oc det huide Valmue frø.

Vduaartis.

Bulme vrt / blomster oc frø / tiene til at giøre at soffue met / stiller pinen / men formeget bruget / giør en vild oc galden.

Osen aff Vrterne vdkryst / oc Klude der vdi vaade giorde / oc lagde paa hede rindende Øyen / lesker Heden / stiller flydelsen oc pinen.

Osen eller Olien aff Frøet / i ørnene lat / stiller stingene oc pinen.

Bladene / grøne paa heffuelse lagde / ere ic *repercußiuum*. Thi det borttager pinen / oc nedtrycker alle steder Heffuelsen.

Bulme vrtis blad støt met Mel / stille oc fordriffue Ledemodernis pine / oc den hede Podagel.

det

Det samme giør oc Olien aff Bulme frø giort.

It Fodevand/ eller Røgbadt giort aff Bulmevrt / giør at soffue.

Olien met Edicke blandet/oc paa Panden oc vdi Tindingerne smurdt / giør det samme.

Samme Lægedom / stiller haarde byrstis / oc lønlige tingistis heffuelse der paa lagt.

Det brende Vand / haffuer samme krafft oc dyd.

Summa / ferske Bulme blad frø / det brende Vand / skulle alleniste brugis vduaartis / at stille pinen met / oc at giøre at soffue met.

Roden aff Blume vrt / met Edicke saaden/ oc Tenderne der met saa varme thone/ stiller deris pine.

Om nogen tædis at hand haffuer foit Bulme vrt eller frø i sig / hand skal strax dricke gede Melck / Lylievand / frøit aff Greskar / met søt Vin.

Om hand icke disse forneffnde haffuer/maa hand tage i deris stæt / Nelle frø / Karse frø/ Sennipe frø/Rædicke frø/Løge frø/eller huide Log / huilcket mand kand faa / oc det met Vin dricke / da tør hand icke redis at hand bliffuer vilder.

Ackelye.

Aquilegia, Viola autumnalis, Viola calatiana,

 Ackeleye

Ackeleye blomster. Huad denne vrt kaldis aff *Dioscor.* Er end vuist hos *Doctores* oc lærde Læger.

Den edelige Ackeleyes vrt / brugis føye aff de lærde Læger / endog mand maa bruge hende induaartis oc vduaartis i Legemet / hun haffuer mange kaastelige dyder / er aff en varm middelmaadelige complexie.

Induaartis.

Ackeleye rodt i Vin saaden oc drucket / læger alt hues induaartis sønderbrudet er / vere sig aff slaa eller faldt.

Saaledis bruget / er god for en stacket oc trang Aande / oc til de Vattersottige / renser oc læger den saare Lunge / Sidernis bylder / tien oc dem som spy eller spytte Blod / læger oc renser alle Legemens saar / Men om de som siuge ere / haffde den kalde siuge / da skal samme rod siudis i vand / oc met Sucker beredis / oc brugis som sagt er.

Roden tiurdt / til Puluer støt / oc der aff en Quintin drucket / stiller Tarmernis vred / baade paa Mend oc Quinder.

Ackeley frø smaa støt / oc it Quintin met fierde parten aff it Quintin støt Saffran drucket / siden nedlagt / oc vel paa sig huld / der paa suedet / er en dyrbar Lægedom for den gule Sot.

Saaledis bruget / obner Leffueren / huilcken er en begyndelse til atskillige Siugdommer.

Vand

Vand aff Blomsterne brent / oc drucket /
giør det samme / Er en kaastelig *Confortatiff* for *Sincope*.

Lige maade drucket / atskil Bulderne induaartis i Liffuet / vdfører all Forgifft oc Eder / stiller allehaande vred.

Ackeleye frø / Muscatte / oc huid Raff / lige meget aff huert smaa støt til puluer / oc der aff huer gang it Quintin drucket / met Vin eller anden vædske / Er en stor hielp til at fordriffue Rosen siuge met.

Ackeley frø / oc Muscateblommer / lige meget aff huert / Oc der til taget lidet Saffran / oc der aff huer gang it quintin drucket / fordriffuer Hickelse / oc sammeledis Maffuens opstødelse.

Vduaartis.

Osen aff Ackeleyes vrt oc rod / Saar der met rensede oc paalagt / læger oc tilsammen drager dem / Dette kand mand saaledis mercke / om Roden siudis met ferst Kiød / saa krybe styckene sammen igien.

En Vege eller Tap vaadgiort i samme Oes / oc stungen i den lønlige sted / vddriffuer Quindernis tid / oc saa den døde Fødsel.

Hoffuedet smordt met Osen / eller Vand aff hende brent / stiller Hoffuetuercken oc fordriffuer Skudene. Samme Oes met Edicke blandet / oc Hoffuedet tilforn met salt Vand thoet / oc siden der met smort / fordriffuer Skellene paa Hoffuedet.

Denne Oes i øyene lat / er god til dumme øyen / i ørene lat / er god for ørenerck / Døder Orme oc Lopper / som i ørnene løben er.

Samme Oes saaledis bruget / læger Fistler / oc andre Bylder som vaaxe i Næsen / Sammeledis den onde oc bulne Mund / om mand thoet hannem der met.

All Skab / gamle Saar / læger denne Oes / eller Roden i Vin saaden paa helten / oc der met thoet / sammeledis lin Klyde der i vaade giorde / oc paa lagde.

Aggerum eller Tusindyder.

Tusinde dyder. *Centaurium minus, Febrifuga, Fel terræ, Sanguis herculis, Limnesium,* Læss *Dios lib.3. Cap 7. Plin. lib.25. Cap.7.*

T. Dusent gulden.

Den veske Tusindyders vrt brugis saare meget / oc icke vden Aarsage / thi hun atskil oc vdfører den groffue Phlegmatiske oc Choleriske vædske / er aff nature varm oc tør / er oc kaastelig at bruge induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

En Haand fuld aff *Centaureæ* vrt met Blomsterne / i en potte Vin eller Vand / paa helten saaden / oc drucket / atskil oc vddriffuer Maffuens seye Galde / ved Stolgangen. Thi tien saadan Drick til dem som haffue den gule

Sot

Sot / Sammeledis oc dem som ideligen plagis met den Kaalde singt.

Denne Drick / nogle dage / om Morgenen oc Afftenen drucket, obner Leffueren oc Milten/ vddriffuer aff Legemet all Whøffuiskhed/ oc døder Ormene/ vddriffuer oc Quindernis tid/ och saa den døde Fødsel.

Saaledis som føre staar bruget / stiller Tarmernis oc andre Bug vred / om saa er/ at ingen forstoppelse der hoss er.

Vand aff Vrterne oc blomsterne brent / er lysteligere til at bruge / men vircker icke saa kraffteligen / tien til Børn oc sperlemmede Mennisker/ som orm i dem haffue / drucket huer gang tre eller fire Skeder fulde.

Somme bruge samme vrt støt til Puluer/ oc dricke det met Vin.

Somme giøre Pillulas aff hende / til forscreffne brøster.

De som Lendeuerck/ oc verck i Ledemodene/ Sammeledis Podagel haffue/ maa brugis forneffnde Pillulas.

Samme Vrter maa oc vel brugis til Clistere.

Vduaartis.

Osen aff tusindyder blandet met Honnig/ er en kaastelig øyensalue / til myrcke oc dumme øyen.

En veye eller tap i Osen vaadgiort / oc i Quindernis lønlig ting stungit / fremlocker deris tid / oc den anden Fødsel.

Gamle oc fule Saar der met thone / renser oc læger dennem.

De grøne oc ferske Vrter støtte / oc paa ferske Saar som it Plaaster lagde / drage dem tilsammen / oc lægis inden stacket tid.

De gamle haffue tørrit Osen aff Tusindyder imod Solsens hede / oc bruget til forsagde Breck oc Siugdommer.

Somme berede Osen saaledis / de tage Tusindyder naar hun staar i beste blomster / lade dem ligge i bløđ i vand i fem Nætter / siude siden samme Vand oc Vrter tilsammen / indtil end helfften indsaaden er / kryste saa det igiennem en Klud / siude saa det som vdkrystet er igien / indtil det bliffuer tyckt som Honnig / Saaledis kand mand aff alle grøne oc ferske Vrter oc Blomster / Osen anamme / berede oc foruare / siger Diosc.

Cabaleyen.

D. Hieronimus Buck meen / at denne Vrt skal vere denne rette *Chrysantemon*.

Denne Vrt maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrt met Blomsterne / saaden i Vin / oc nogle dage drucket / fordriffuer dem Gule-

Gulesot / men dog skal mand førre bruge gode tørre Karbad.

Cabaleye frø smaa støt / oc it halfft quintin til sig taget met Vin / haffuer samme krafft oc dygd.

Vduaartis.

Blomsterne oc Bladene støtte / oc met smeltet Vox blandet / oc her aff en Smørelse giort / oc lagt paa de Knorter oc Knuder / som vaaxe vdi det sunde Kiød / atskil dem vden all pine.

Vand aff Blomsterne brent / er gaat til Øynenis hede Bylder / der vdi lat / eller offuer dem lagt met lin Klude / oc er it vist forsøgt stycke.

Oxe øye.

Sancte Hansis blomster. *Buphthalmus* Læß *Diosc. lib. 3. Cap. 133.*

T. Ossenoghe.

Induaartis.

Dioscorides oc *Serapius* lære / At de som haffue den Gulsot / skulle gaa i Bad / oc naar de aff Badet komme / skulle de dricke aff disse Blomster / førre i Vin saadne / da skal hinde oc Hindenes vduaartis Gulhed forgaa.

Vduaar-

Vduaartis.

Disse Blomster støtte / oc met smeltet Vox blandede / oc paa Knuder oc Heffuelser lagde / atskil dennem.

Solsicker.

Caput Monachi, *Calendula*, *Catananca*, *Chacomos*, *Herba blanca*. Huad hendis naffn er in *Dioscoride*, er end nu vuist.

T. Ringelblomen.

Solsicker ere aff art varme oc tørre / brugis sielden induaartis / men mere vduaartis.

Vduaartis.

Vand aff Solsicker brent / er it forsøgt stycke / til hede røde øyen / om Morgenen oc om Afftenen der i drøppet / Eller Linklude i samme Vand vaade giorde / oc offuer øynene lagt.

Disse Vrter til Puluer støtte / i Bomuld lagt / oc paa den onde rand lagd / stiller pinen oc vercken.

Vrterne oc Blomsterne tiurde / Ild der vdi met it Voxliuss sat / oc den Røg ladet vnderneden opgaa / veldeligen vddriffuer den anden Fødsel / oc er it *Experiment* vist forsøgt.

Chammilleblomster.

Comendeblomster / *Chamomilla*, *Chameleum*, *Anthemis*. Men den met den onde lucte / faldis

dis *Cotula, cauta fœtida, Chamomilla fœtida,*
anthemis, Paa danſke Balbersbraa.

Er det oc it ſlags / ſom aldelis ingen lucſ
ue / oc kaldis *Chamomilla farua inſipida, non*
ta, Cortula non ſœtida. Læſ *Dioſ. lib. 3.*
131.

T. Kamellen blomen.

Commendeblommer ere varme oc tørre aff
omplexie / Maa brugis induaartis oc vd-
vaartis.

Induaartis.

Commendeblommer vdi Vin ſaadne / oc
den drucket / obner Leffueren / Milten / vddriffuer
den Gule ſot / Quindernis tid / ſtiller Mode-
rens / Tarmenis / Nyrernis oc Blærens ind-
uaartis pine.

Saaledis bruget / læger Lungens bulde /
er gaat for en ſtacket oc trang Aande / vddriff-
uer Lendernis ſteen.

Commendeblommer ſtoppe Bugens huide
flydelſe / *Licenteriam* kaldet / verme den kaalde
Maffue / oc borttage mange andre induaartis
pine.

Forſcreffne krafft oc dyd haffuer det brende
Vand / ſerdelis de dyder ſom førſt ſagdis / dette
Vand tien de Quinder ſom ligge i Barſelſeng /
paa det de kunde diſ bedre renſis.

De ſom haffue den Faldende ſot / oc offte
nedfaldt /

nedfalde/ til dennem skal mand siude Comm
de blomster/ i Edicke oc Honnig/ oc giffue d
der aff at dricke/ da staar de snart op/ oc bliff
sla met samme Siuge nogen stund.

Vduaartis.

Der er ingen Vrt saa almindelig ho
Mennisker/ som Commendeblommer/ for
brugis fuldnær i alle Siugdommer.

Blomsterne saadne i Vand/ ocsaa der
taget Olie aff samme Blomster/ er it kaastelig
Enema til Clistere/ thi det stiller all Nyrernis/
Moderens/ Tarmenis/ oc Blerens pine. Thi
bruge Quindfolck hende til Røg oc Suedbad/
oc fylde Linposer met hende/ oc den paa Bugen
varmt legge/ for Bugens oc Moderens pine/
ere oc nyttelig til at blødgiøre Moderen met/
oc at fremlocke deris tid.

Lucten aff Commendeblommer/ samme-
ledis det brende Vand/ oc Lud saaden met sam-
me blomster/ ere gode oc nyttelige/ for it one
strøbeligt Hoffuet oc Hierne/ der til luctet/
smurt oc toet.

Commendeblommer saadne/ giffue it kaa-
steligt Vand/ til fule ilde luctendis Saar/ der
met tone.

Olie aff Commendeblommer giort/ ere
nyttelig/ oc tien til mange ting/ til at bløde
Knuder/ at nedlegge Heffuelse met/oc at stille
pinen met.

Sum-

Summa/ingen kand nock loffue alle Commendeblommers dyder.

De Commendeblommer som haffue en ond (Balders braa eller Gaase dill paa danske mme kaldet) oc vaaxe gierne paa Kircke oc anden sted / giffue it ædel kaasteligt and oc Røgbad / til Moderen som op- c løber fra den ene side oc til den anden. r fuldnær Bibergels krafft oc dyd / der et / offuer sidet / oc Røgen der aff vnder p at lade gaa.

Matrem.

Matricaria. Febrifuga. Crispula. Parthenium. Amaracum. Læss Diosc: lib. 3. Cap. 132.

T. Mater.

Matrem er aff varm oc tør complexie/ maa brugis i Legemet / som Tusindyders Urt/ eller som Malurt oc Regnfan.

Induaartis.

Matrems Urt eller hendis Oes til sig taget / laxer oc vddriffuer Galden/de seye Phlegmata / oc Ormene aff Liffuet.

De vise oc kloge Quindfolck loffue hende saare meget / Thi giffuer mand de wrene kaalde Quindfolck som plagis met den Kaaldesiuge/ Osen/ Vandet / eller den tørre Urt til Puluer støt / her met at purgere dem.

Matren

Matremer kommen i saadan brug oc roes at hun brugis oc til Quæg oc Fæ/thi de Quin- der som omgaaes met Fæ / ere vane at giffn Fæet om Afftenen tør Matrem met Salt / met saadan Lægedom rense de Fæet / fordr der met deris trange Aande oc opblæselse.

Vduaártis.

Aff Matrem giøris kaastelige Rø[illegible] Suedbad / til den haarde forkølede Moder / der offuer sidet / oc Røgen vnder op anammet.

Fersk oc grøn Matrem støt / oc varm paa lagt / lesker oc vdslycker den vilde Ild / afskil Heffuelsen/ saaledis bruget/stiller Bugverc oc Bug vred.

Andre Matrems dyder ere screffne hos Tu- sind dyders oc Malurtis.

Regnfan.

Tanacetum, Athanasia, Apium rusticum, Arthemisia domestica, Matricaria media, Herba sancte Mariæ, Daneta.

Hnad denne Vrtis rette naffn er in *Dios- coride*, er end vuist hos Lægerne / somme mene at hun skal hede *Anthyllu* oc *Anthemis*.

T. Reynfare.

Regnfan oc Matrem ere aff en art oc Complex / varme oc tørre / haffue oc vdi Læge- dom[me]

Osen aff dem er sterckere/oc er god til dumme oc mørcke øyen.

Den ferske oc grøne Urt / vduaartis paalagt / eller oc Klude i Vandet vaade giorde / vdslycker den sorte brendendis hede.

Samme Vand / met Klude paalagde / er god til de Lemmer som plagis met Hede.

Quindfolckene er vanne / at tho deris Ansicte met samme Vand / forhaabendis at de der aff skulde faa it klart Andlede / oc fordriffue de røde Spinckler eller Pleter.

Endiuia.

Lactuca silnestris. Læss *Diosc : lib. 2 Cap. 130.*

T. Wilde Lactuke.

Endiuia køler oc stopper / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Endiuia æden met Edicke / stopper Bugen/ stiller Maffuens store hedis pine.

Vand aff Endiuia brent / oc drucket / lesker den vnaturlige Pestilentzis tørst / giør Maffuen oc Leffueren saare gaat.

Vdi alle hede Siugdommer / maa mand vden all fare bruge Endiuiæ vand. Naar Suedesot regerer / maa mand det oc bruge / til at leske Lungens hede met.

Vduaartis.

Endiuie Vrt / støt met Bygmel oc Bly-huit / er en god Salue / til alle hede Heffuelser / oc serdelis til den vilde Ild.

Roden met hendis Oes støt / oc paalagt / læger Ederkoppers oc Scorpioners sting.

Endiuie vand lagt offuer øyen som hede vdi er / met Linklude / vddrager heden / oc stiller pinen.

Ren Hør eller Hamp vaadgiort i samme Vand / oc paa den hede Leffuer lagt / lesker hende veldeligen / Samme Hør skal offte vaadgiøris oc paaleggis.

Scariola.

Seris. Intibus satinus. Latifolium satiuum, Cichorea hortensis. Ambubeia. Læß *Diosc: lib. 2. Cap. 125.*

T. Gensdistel. Sawdistel.

Huor mand kand icke faa *Endiuiam*, maa mand bruge i hendis sted *Scariolam*, thi hun aff samme art er som *Endiuia*, men for hendis kaldheds skyld / skal hun mere brugis vduaartis end induaartis.

Vduaartis.

Scariola støt / eller Vand aff hende brent / er god for en hed Maffue / oc til de Lemmer som plagis met den hede Podagel / tien oc til saa-

danne

danne andre hede Siugdommer paa dennem lagt.

Blaa byncke. Stor Jernurt.

Intibus, erraticus. Cichoreum. Lichorea, Solatii. Solsequium. Helitropium. Sponsa solis. Læß *Dioscorid. lib.4. Cap.185.*

Denne Vrt met sin hele *Substantia*, er aff tør oc kaald complex. / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

En Haand fuld aff *Cichorea* (siger *Dioscorides*) i Vand saaden oc drucket / vddriffuer Galden / oc den huide slim ved Stolgangen.

Frøet støt / oc met Vin drucket / før end den Kaaldesiuge tager nogen / om mand det nogen stund bruger / da forgaar hun.

Vrterne met Røderne i Vin eller Vand saadne / oc det varmt drucket / obner Leffueren oc Milten / skal brugis naar nogen fornemmer at hand faar Vattersot.

Det brendte Vand giør det samme / er oc saare gaat til en hed Maffue / oc til alle brendendis Kaaldesiuger / oc til Hiertens suaghed / drucket.

Den gule *Cichorea* (*Condrille* kaldet) saaden i Vin / oc drucket / er god for Hugorms Eder oc Forgiffte.

Osen aff Cichorea vdkryst / saaden met Vin / eller Osen i sig selff til sig taget / stiller Bugens flydelse.

Begge Cichorea ere gode til Salat / den stund de vnge ere / Thi de obne Leffuerens oc Miltens forstoppelse / oc hielpe vel at fordøffue Maden.

Vduaartis.

Bladene oc Blomsterne aff den Cichorea met de blaa Blomster / lagde paa Bulder / Heffuelser / stille pinen / oc lesker heden / ere oc gode til den hede Podagel / oc til de Blegner som opløbe paa vnge oc spæde Børns hoffuit.

Det brendte Vand / er bedre til forsagde Brøster / Linklude der vdi vaadgiorde / oc paalagde.

Vandet aff Blomsterne brent / er en lystelig Lægedom til hede oc dumme øyen.

Den Cichorea met de gule Blomster / Vrt / oc Rod / tilsammen støt / oc vnderenede lagt / eller oc en vege oc tap der i vaadgiort / oc i den lønlige sted stunget / kommer Quindernis tid til at flyde.

Osen aff den gule Cichorea met Honning oc Salpeter blandet / er en god Smørelse for Skab oc Hudens wrenhed.

Osen tiene oc vel til Øyne brynerne / som Haaret aff falder stæden der met gneden.

Kaarff-

Erigeron. Senecio. Herbulum. Læſſ Dioſc: lib. 4. Cap. 82.

T. Krützkruet.

Denne Vrt er aff kaald nature / brugis ſielden induaartis i Legemet.

Induaartis.

Dioſcorides ſcriffuer / om denne Vrt ſiudis vdi Vand / oc mand dricker ſaadet met Moſt/ ſkal Maffuens hede der aff nedtryckis oc forgaa.

Vduaartis.

It Plaaſter giort aff Kaarſſurt / den ſtund hun end ferſk oc grøn er / oc paalagt/ ſtiller all hed pine / oc atſkil Heffuelſe / vere ſig Bryſternis/ Ledemodernis / den lønlige ſteds/ oc andre ſtæders / huor ſom heffuelſe er met Hede.

Til obne Saar ſom hede vdi er / ſkal denne Vrt ſtødis oc blandis met Røgelſe/ oc ſaa paaleggis.

Somme ſtøde denne Vrt met Edicke / til foreſagde hede Breck.

Det brendte Vaad haffuer ſamme krafft til forneffnde Breck oc Brøſter.

Muſørn.

Muris auricola Læſſ *Dioſcoridem libro 2. Cap. 176.*

T. Muſſorn.

Der ere tuende ſlags Muſſorn til / den ſtore Muſſørne er aff vaadactig nature / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Vand aff denne Vrt brent / er gaat for Hiertens / Maffuens / Leffuerens hede / drucket oc vduaartis paalagt / maa brugis induaartis i Legemet / lige ſom den ſtore Jernurtis vand / *Cichorea* kaldet.

Vduaartis.

Bardſkærene ſiude denne Vrt i Vin / oc giffue den at dricke for en vunden dranck / læge oc renſe ferſke Saar der met / legge oc aff hende vduaartis paa Saaret.

Oſen aff ſamme Vrt vdkryſt / oc i øret lat / ſtiller pinen oc ſuſelſe.

Vand aff hende brent / haffuer lige ſaadan dyd / ſom det der brent er aff den ſtore Jernurt / eller blaa Byncke.

Lille Muſørne.

Piloſella. Myoſota. Læſſ *Dioſcoridem lib. 2. Cap. 176.*

T. Klene Muſoren.

Den

Den lille Musørne / met hendis milacti-ge Oes / er aff varm nature / Thi brugis hun induaartis i Legemet / til at skillie oc vd atføre den forbrendte Gulesot met.

Induaartis.

Forscreffne Musørne for sig selff / eller met *Cichorea* oc Tusindyder i Vin eller Vand saaden / oc met Sucker tilgiort / er god til dem som haffue Leffuerens forstoppelse / oc tilbøyelige ere til Vattersot.

Tien oc vel til dem som haffue den Gulesot / saaledis tilredt som fore staar / om Morgenen oc om Afftenen drucket / oc der paa tu eller tre Timer fastet.

Springkorn:

Lathyris. *Cataputia*. Læss *Diosc*: *lib*. 4. *Cap*. 148.

T. Sprinckwort Sprinckörner / Dribkörner / Sprinckruet.

Springkorn er aff vaadactig oc varm complex / skulle sielden brugis induaartis i Legemet / men der som det storligen behoff giøris / maa Frøet oc Bladene brugis.

Induaartis.

12. eller 14. Korn / aff den almindelige Springkorns frø / støtte til Puluer / met Vin druckne / røre det hele Legeme offuen oc neden / vdføre *Phlegmam*, *Choleram* oc *Melancholiam*.

 Ofen

Osen aff Bladene skal icke brugis ind-naartis i Legemet/ thi vaacte sig huer derfaare.

Bladene maa siudis / met Saadet aff fersk Kiød / oc siden drickis / da driffuer det baade offuen oc neden vd.

Vduaartis.

Osen oc Milcken / aff alle haande slags/aff Springkorn / er hedere oc skarpere end Vrterne eller Frøet / thi vocte huer sig at hand icke bruger saadanne induaartis i Legemet.

Om nogen vilde fordriffue det Haar som vaaxer offuer Oynene / eller faare paa Stiernen/ hand skal blande den Melck som vdkrystis aff samme Vrt met Olie/ oc steden der met mod Solen smørie/ saa falde Harene vd.

Huer vaacte sig vel / at saadan Oes kommer icke i øynene / eller fore paa Ansictet / thi Ansictet opblæsis der aff / oc bliffuer aldelis røt/ lige som det Spedalsk vaare.

Denne Melck / ladt i en hul oc vdæden Tand / borttager pinen / men Tendernis kiød skal før beskermis met røt Vaax.

Samme Oses Melck / brender/fortærer/ oc bortæder / Thi skal den brugis til onde Vorter / oc til offuerflødigt Kiød.

Esula.

Tithymallus. Herba lactaria. Lactuca marina.

rina. Den lille *Esula* kaldis *Helioscopus*. Læß

Diosc: lib.4. Cap.159.

T. Wolffs melck.

Alle Esulers melck brender oc indæder sig/ thi brugis den sielden induaartis i Legemet veden skade/ men den beste er den / met de smalle lange Blad / dog saa at Roden alleniste giffuis i Liffuet oc icke Milcken.

Induaartis.

Den yderste skal aff denne Rod / lagt en dag oc en nat i Melck eller Edicke/ oc siden igien tiurt / støt til Puluer / en quintin drucket met Vin eller Honnig vand/ yddriffuer all ond Cholere vædske/ tien vel den Vattersottige Meñiske.

Alle Esule frø haffue samme krafft / men ere skarppere oc hedere i alle maade / yddriffue oc purgere baade bag oc faare.

Mand maa giøre til de Vattersottige disse efftersølgendis Pillulas / oc giffue huer gang it skrøbeligt Menniske vden all fare it halfft quintin/ oc det Menniske som stercke re er/ it quintin/ oc skulle de saaledis giøris.

Tag Roden beredt / som fore staar it lodt/ Aloes tu lodt / Mastix it quintin / huert besynderligt smaa støt til Puluer / støde dem saa tilsammen paa det ny igien / met Fennickel vand/ eller Vand brent aff Sisenbrand / saa at det bliffuer som en Dey / lade saaledis samme Dey

 staa

staa en nat / oc giøre saa her aff smaa eller store Pillulas / giffue den Siuge her aff som faare staar / disse vircke oc driffue baade offuen oc neden met føye pine / Men siden giørede / de Vattersottige / oc de som trangbrystige ere saare gaat.

Vduaartis.

Alle Esule / vduaartis brugelse / ere fuldnær ens met Sprinckornis / til at fordriffue Skab / Haar oc Vaarter met. Aff Osen oc Roden / kand giøris en merckelig Smørelse for skabbede Hoffuet.

Natskade.

Strychnos carpeos. Solanum hortense. Solatrum. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 61.*

T. Nachtschade.

Natskade er aff kaald qualitet / skal sielden brugis induaartis i Liffuet.

Induaartis.

Vand brent aff Natskade / oc naar det er 2. eller 3. Aar gammelt / maa mand giffue der aff passelige / vdi hede brendendis Kaaldesiuger vden all fare / lige som Aakande vand / det ene maa brugis for det andet.

Vduaartis.

Iblant mange andre Vrter / er nøffne en som mere tilbage driffuer / stiller pine oc lesker hede /

hede / end Natskade giør. Thi vduelis hun met god skel / til alle Hoffuedens / Øienis / Ørernis / den røde Blodsottis / Maffuens / Leffuerens / Nyrernis / Brystens / Blærens / oc den lønlige Steds / befengde hede oc pine / den vdkryste Oes / det brendte Vand paalagt / eller oc Smørelse aff dem beredt / lige som Populeonis smørelse.

Boberellen. Stor Stenbreck.

Jøde Kersebær. *Strychnos halicacabus, Vesicicaria, Alquakengi, Alkakengi, Solatrum rubeum, Saxifraga rubea, Solanum, Vesicula, Halicacapus,* Læss *Diosc. lib. 4. Cap 70.*

T. Schlutten / Boberellen / Jøden Kersen / Düuels Kersen / grote Stenbreck.

Denne Urt er oc it slag aff Natskade / haffuer røde Bær / oc offuer samme Bær vaager en Hud som en Blere / oc haffuer vdi sig en vddriffuende krafft / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Boberelle æden / eller Vand aff hende brent / oc drucket / huer gang tre eller fire Skeder fulde / oc det nogle dage effter huer anden bruget / vddriffuer veldelige Pisset oc Stenen / renser Nyrerne oc Bleren / alle induaartis Saar / om dagen tre gang drucket / som fore staar.

Vduaar-

Bladene støtte / oc paa Hoffuedet lagde/ ydi store Hoffuedens siugdommer/stiller pinen/ oc nedtrycke den store Hede.

Det brendte Vand saaledis bruget / haffuer samme dyd / Vrterne støtte / oc lagde paa øynenis oc ørernis hede Bulder / giør det samme.

Saaledis brugede oc paalagde / køle den hede Maffue/den hede Leffuer/oc alle hede brendendis Saar/den vilde Ild/stiller oc Quindernis tid / Osen paalagt met Vld / oc Tappe der aff giorde / oc stoppede i den lønlige sted.

Osen blandet met det huide aff it æg / oc paa hede rindendis øyne lagt / stiller flydelsen/ oc sacter pinen.

Til hede rindendis obne Saar / maa den Oes blandis met Blyhuit / oc Sølffglæde / oc der aff giøris en kaastelig Smørelse.

Muncke Rhabarbara.

Rumex hortensis, Hipolapatum. Læss *Diosc. lib.2. Cap.107.*

Denne dyrebare Vrt oc Rod / Muncke Rhabarbara kaldet (thi at Graa Muncke haffue mange Aar hafft hende ydi deris Closter lønlige / oc holdet den for en dyrebar Lægedom oc Liggende Fæ) vaaxe oc nu her i vore Land/

oc den gule Skreppe er hendis Syster met Rod / Stilcke / Blad / Blomster / Frø / Farffue / Skaffning / oc Smag / och saa lig / saa at der som de vaaxe begge tilsammen vdi en Haffue / kunde nøye skillis fra hin anden / naar de først opuaaxe / den meste skilsmisse imellem dem er / det er / at Muncke Rhabarbara / naar hun først opuaaxer / er meget røddere / met Blad oc Stilker / Bladene oc Stilckerne bliffue oc fast større / end gule Skreppers. Oc naar som denne Muncke Rhabarbara oc hendis Syster / de gule Skrepper staa stille i fire eller fem Aar / vaaxer deris Rod en Alen lang / lige som Entzian / oc ere induaartis gule som Saffran / men Muncke Rhabarbara er noget rødere / oc lit beskere / vdi Junij Maanet bær hun Blomster / oc faa bleg gule Blomster / oc naar som Blomsteret brundt bliffuer / saa findis i en tynd huit tre kante / Frø / aff samme Frø saaet / opuaaxer anden Muncke Rhabarbara / hendis Syster den gule Skreppe / tør mand icke saae / den vaaxer vel aff sig selff.

Denne Vrtis krafft oc brug.

Den fremmede oc vdlendiske Rhabarbara / huilcken hid i Riget føris oc selgis (lige som andre fremmede oc vdlendiske ting) for mange Penninge / er ligere it Træes Suamp end en Rod / oc brugis fuldnær til alle hede

Siugdom-

Siugdommer/som kommer aff *Cholera* oc *Phlegmate*, huilcke vædsker vddriffues met den / om mand tager til sig aff hende it Quintin fastendis met Vin eller anden vædske.

Denne vrt Muncke Rhabarbaras rod/ som her hos oss nu vaaxer / tiurt oc til Puluer støt oc aff den til sig taget/om Morgenen Aarle it Quintin/ met it Quintin støt Ingefær/met Vin eller met anden vædske/ purgerer vden all fare oc skade *Choleram* oc *Phlegmam*.

Samme rods Puluer/ eller Bladene saadne i Vin / oc drucket / renser Leffueren oc Galden / tien saare vel til de hede Choleriske Menniske/ oc til dem som haffue den Gulesot.

Frøet stopper allehaande Bugens flydelse.

Vduaartis.

Denne Vrt oc hendis Oes / oc Vandet tiener til all Skab oc Saar / som aff hede kommer er.

Gule Skrepper.

Lapatium, *Rumex*, *Hippolapathum*. Læss *Diosc. lib. 2. Cap. 107*.

Brugis Vduaartis.

Somme giøre Smørelse aff denne Vrt saaledis / de støde Roden til Puluer / oc blande samme Puluer met Edicke/ oc smøre Skabben der met.

Somme

Somme bruge den vdkrystte Oes/eller finde Vrterne oc Røderne i Edicke/oc det skal vere en kaastelig Smørelse for skab oc Klaade.

Samme Rod i Vin saaden / oc den saa varm vdi Munden holdet / fordriffuer Tandeuerck / i ørnene lat / stiller ørneuerck oc pinen.

Somme tage samme Rod / naar hun er grøn oc fersk / oc støde hende met Salt / oc blande det saa met lidet Piss / oc smøre Skab oc Klaade der met / naar mand vil gaa aff Bad / oc sammeledis gnide sig der met / naar mand vil gaa til Seng / det hielper vist / oc er it forsøgt stycke / men det skal vere bundet vdi en linet Klud / oc saa gnide sig hart met samme Klud/aff vædsken oc Osen der igiennem gaar:

Samme Rod støt met Salt oc Huideløg / oc smurt paa Ringorm / fordriffuer hannem.

Surer.

Oxalis. Anaxida. Acetosa. Læss *Diosc. lib. 2. Capit. 107.*

T. Sure Ampher.

Surer maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Det brendte Vand er god for Pestilentzis kaaldesiuge / for den befengde Leffuer/ oc til den hede Maffue / ideligen drucket / oc vduaartis met Linklude paalagde.

Frøet aff Surer i Vin saadet oc drucket/ er god for den røde Blodsot / oc for andre Bugens flydelser.

Sure i Salat ædne / nedtrycke *Choleram*, stoppe de Gyldene aarers flydelse.

Vdi Vin saadne oc drucket / rense Leffueren oc Galden/ oc fordriffue den Gulesot.

Spinas.

Spinachia, *Atriplex hispaniense.* Huad denne Vrt kaldis aff *Dioscoride* er end nu vuist hos *Doctores* oc lærde Læger.

Der findis nøye nogen Vrt / som saa almindelige i Herre Stegerss brugis til Kaal/ som Spinas / oc er aff kaald oc vaadactig nature / brugis ideligen til Kaal oc til Lægedom/ baade induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Kaal aff Spinas redt / er gaat til den hede oc tørre Bug/ Denne Kaal maa giffuis vdi alle Legemens Siugdommer/iblant aff Kaal/er denne den sundste oc beste.

Osen aff Spinas/ eller Vand der aff brent/ oc drucket lesker Heden / læger Legemens Saar/ igiengiffuer den fortaffte Melck.

Vduaartis.

It Plaster giort aff Spinas / paa den

Blomsterne i Vin saadne/oc drucket/haffue foresagde dyder / giffue oc lyst til Maden.

Malurt oc Spisekommen i Vin saadne/ oc varm drucket/fordriffue Bugens oc Tarmenis vred / vddriffue Ormene/ atskil oc vdfører den Gulesót / oc Quindernis tid.

Om nogen haffuer ædt eller taget nogen Forgifft eller Eder til sig / vere sig Bulme frø/ Hundeker / Opium, oc andre saadanne Forgifftelser / all saadan Forgifftelsers krafft borttager forscreffne drick.

Malurt saaden i Edicke oc drucket / er en kaastelig Lægedom til dem/som ædet haffue forgifftige Paaddehatte.

Malurt Vand haffuer forscreffne dyder/ men vircker icke saa kraffteligen oc veldeligen/ oc saadane Vand skal giffuis skrøbelige Menniske oc Børn / som icke kunde fordrage sterck Lægedom/huer gang fire eller fem Skeder fulde.

Malurt haffuer en vnderlig nature / Thi hun obner den lucte oc forstoppede Bug/oc stiller den Bug som forsaare flyder.

Hyrderne giffue deris Fæ / oc faar tør Malurt støt til Puluer / met Salt at licke / aff daglige forfarelse vide de / at Malurt er god til at læge all induaartis breck oc brøst met / hun stiller oc icke allenisk pinen / men vddriffuer all vhómskhed / met huilcken Fæet saa vel plagis som Menniskerne. Huo er dem som kand forklare all Malurtens dyder.

Malurt Vand met Linklude i Tindingerne lagt / stiller oc fordriffuer Hoffuetnercken / som aff kuld kommer / klargiør mørcke oc dumme øyen / om Afftenen der i drøppet / borttager oc ørneuerck.

Malurt støt met Honnig oc Salpeter/offuer Halsens bulde bundet/giør den mod oc blød.

Malurt saaden / den Røg oc Damp anammet i Munden / fordriffuer Tandeuerck / saaledis i ørerne ladt / stiller pinen.

Malurt i Vin saaden / paa Maffuen lagt/ fordriffuer Maffuens pine oc opstødelse.

Malurte Olie / tien oc vel til forsagde brøster/ steden der met smoert.

Tør Malurt iblant Klæder lagt / beskermer dem for Møll.

Malurt i Vand saaden/oc Sengefielene der met thone/ beskermer Sengen for Vegge luss.

Huo som ydermere vil vide Malurtis dyd oc krafft / hand læse *Plin. : lib. 27. Cap. 7. & 8. Apul. Cap. 101. Oribasi : lib. 2. de poten. simp. Platinum lib. 3.*

Strande Malurt.

Absinthium marinum, Seriphium. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 24. Plin : lib. 27. Cap. 8.* oc *lib. 23. Cap. 5.*

T. Wormkruet. Velsamen.

Denne

Denne Vrt er Malurtlig / vaaxer gierne ved Stranden / vden for Kiøbenhaffns Slot / i den Graff som gaar ned til Vermøllerne / vaaxer noch aff samme Vrt / oc er samme Vrt aff varm oc tør complex / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrtis Frø i Mad oc Drick bruge / stopper Blodsotten / oc andre Bugens flydelser / er offte forsøgt.

Samme Vrt i Vin saaden oc drucket / vddriffuer Ormene aff Liffuet.

Vand aff hende brent giør det samme.

Vduaartis.

Osen aff samme Vrt vdkryst / oc i fule Saar lat / vddriffuer alle Orme / baade paa Menniske oc Quæg / vden paa Saaret bundet / giør oc det samme.

Samme Vrt støt / oc paa brødne Been lagt / læger dem tilsammen igien / lige som *Consolida* giør.

Abrodt.

Abrothanum. Abrothonum. Absinthium ponticum. Læß *Diosc: lib. 3. Cap. 25.*

T. Euerrude. Stabwurtz.

Abrod er aff varm qualitet / lige som Malurt / oc maa den ene brugis for den anden / som

Galenus in libello de Succidaneis siger / baade ind-uaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Abrodt saaden i Vin eller Vand / sød-giort met Honig eller Sucker / der aff om dagen tre eller fire gange drucket / er en kaastelig Læ-gedom / for en stacket oc trang Aande / Thi denne rømmer Brystet / fordriffuer Hosten / oc Hiertens beklemmelse / atskil Lungens / Nyrer-nis / oc Moderens seye vædske / stiller oc nedleg-ger all induaartis pine / sammeledis kaalde Piss.

Vand aff hende brent / haffuer samme dyd oc krafft.

Andre hendis dyder ere lige som Malurtens.

Vduaartis.

En Røg aff Abrodt giort / fordriffuer alle forgifftige Diur.

Det brendte Vand / renser oc læger alle Scorpioners oc Edekoppers sting / oc Quinder-nis lønlige Lemmers / der met thone / oc Klude der vdi vaadgiorde der paa lagde.

Vrterne til Aske brent / met Honnig blan-det / oc der aff en Salue giort / steden der met nogle dagen gueden oc smort / kommer Haaret til at vaaxe.

Bincke. Graabønne.

Arthemisia, Partenis, Herba regia, Olus re-
gium,

Cap. 108.

T. Bynot/ Bucken/ S. Johannis kruet/ S. Johannis gordel.

Rød oc huid Byncke / ere god oc nyttelige Vrter til Quindfolck / Thi skulle de optagis aff dem / oc holdis i ære/ de atskillte oc varm giøre/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Rød Byncke oc Muskate blomster / føye eller mange / efter som huer selff vil oc god siunis / i Vin saaden / om dagen 2. eller 3. gange der aff drucket/ føruermer Quindernis induaartis Fødsels ledemoder / atskil deris indholdne tid/ vdfører den/ Sammeledis den anden Fødsel / den døde Fruct / oc all induaartis Vhumskhed.

Det brendte Vand haffuer samme krafft oc dyd.

Byncke saaden / met Honnig eller Sucker søtgiort / om dagen tu aller tre gange der aff drucket/ der paa fastet nogen stund / sacter Hosten/ atskil Slimmen eller Spyttet/ sønderbryder Stenen / renser Lungen/ Nyrerne oc Blæren/ baade paa Mend oc Quinder.

Byncke er saar gaat til at fylde Gæss met/ som mand stege vil.

Byncke oc Polleye haffue fuldnær ens dyd/ men i all maade er Byncke lysteligere end Polleye.

Vduaartis.

Lige som Byncke induaartis bruget/ atskil oc vddriffuer alle Quindfolckers vædsker / lige saa gior hun oc vduaartis / om mand gior Tappe / Suedevad / eller Røgbad aff hende.

Byncke / Chammilleblomster / oc Agermonie i Vin saadne/ oc de forkølede Lemmer oc Aarer her met røgede oc baede/ kommer dem til laue oc til rette igien.

Haffuer nogen gaaet sig træt / da lade giøre sig it Fodevand aff Byncke.

Er Bagtarmen vdgaaen / da skal hand røgis først met Røgelse oc Græckis beg / *Colophonia* kaldet / oc siden skal mand side paa varm Byncke/som saaden er i rødt Vind/saa bliffuer hand inde.

Storcke neb.

Geranium, *Gruina herba*, *Herba Roberti*, *Herba gruina*, *Robertiana*, *Gratia Dei*, *Rostrum Ciconiæ*, Læß *Diosc*: *lib*. 3. *Cap*. 111. oc *Plin*. *lib*. 26. *Cap*. 11.

T. Storcken snabel.

Induaartis.

Storcke nebs Vrt støt til Puluer / oc der aff it

aff it quintin met Vin drucket / obnet Moderens hede heffuelse.

Hamp.

Camnabus. Camnabu. Læss Diosc. lib. 4. Cap. 241.

T. Hennip

Hampis Urt er aff kaald qualitet/skal mere brugis induaartis end vduaartis.

Induaartis.

Somme bruge offte Melck aff Hampefrø giort / saadan Mad ideligen bruget / giør visselige en kaald Maffue / vdslycker den naturlige krafft oc verme.

Hampefrø i Melck saaden / oc aldelis varm drucket/stiller oc fordriffuer den tørre hede Hoste.

Vduaartis.

Grøn Hamp / eller oc Vand aff dem brent / er gaat til Hoffuedens / oc andre Lemmers hede/ steden der met smurt / eller met Linklude offuerlagt / oc er serdelis god for den hede Podagel / der paalagt.

Vrtens oes i Øret lat / døder Ormen/ eller hues andet i øret krøbet er.

Høør.

Linum. Læss Diosc: lib. 2. Cap. 95.

 T. Flass.

Hør frø er varmt oc vaadactigt aff natu-re / thi brugis det induaartis saa vel som vd-uaartis.

Induaartis.

Hør frø stødt til Puluer / oc giort til it *Ele-ctuarium* met Honnig oc lit Peber / der aff dag-lige dags ædt / saa store som to Muskater / sac-ter Hosten / oc giøre en lystig til Veneris spil.

Om nogen vaare induaartis befengt / da skal mand siude Hør frø i Vand / oc Honnig der vdi lade / oc giffue den Siuge her aff at dri-cke / oc aff samme Hørfrø vduaartis paa legge / denne Lægedom giør den Siuge gaat / tien oc til at stille alle haande pine met.

Vduaartis.

Den forstoppede Moder / tillucte Tar-mer / aff seeg vædske i Tarmernis vred *Colica passione* kaldet / kunde blødis met Linolie / vd-uaartis paa Bugen smurt / eller det varme frø paalagt / oc it sact Clister met saadet oc Olien giort.

Hør frø oc Linolie / er gaat til dem som haffue brent dem / stæden der met smurt oc paalagt.

Samme Frø oc Olie / sacte oc blodgiør alle haande haarde Bulder / alle vegne paa Le-gemet / oc de som bag ørnene vaaxe.

Frøet

Frøet i Vin saadet/ Ansictet oc Huden der met thoet/ renser dem.

Hør frø oc Karse tilhaabe støt / siden met Honnig saadet / oc paa Karteneger lagt / læger oc fordriffuer dennem.

Vild hør.

Osyris, Pseudo. linum. Esula Adulterina, linaria. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 126.*

T. Linkruet/ Flaskruet/ Harnkruet/ Schietekruet/ Nabelkruet / wilde Wolffsmilck.

Denne almindelige vilde Hør er en skide Vrt / er aff art vaadactig nature / oc kaald complex / brugis mere til Lægedom vduaartis end induaartis.

Induaartis.

Det brendte Vand aff den almindelige vilde Hør / it lidet Glas fult drucket / met it quintin *Attichus* Barck til Pulner støt/ giør saare at Pisse / skal alleniste giffuis de Vattersottige.

Samme vand drucket / giør Stolgang.

Vduaartis.

Det brendte Vand eller Osen aff den vilde Hør / i øynene lat / fordriffuer visselige øynernis rødme oc hede.

Samme vrtis Vand oc Oes/ lesker alle hede Saar/ lige som Krefft oc Fistel ere/ der met thone oc paalagt.

Rosen. Romske Katost.

Malua Romana. Malua hortensis. Malua transmarina. Malua satiua maior, Læß *Diosc. lib.2. Cap. 111.*

T Ehren Rosen/ Herbest Rosen/ Winter Rosen.

Denne Vrt wi her i vore Land Rosen kalde / er it slag aff Katost / oc er aff vaadactig art / lige som alle andre Katoster ere / tien til allehaande Siugdommer / maa brugis inde naartis oc vduaartis / de maa oc brugis til Kaal oc Salat.

Induaartis.

Katoste rosens Vrt / Rod eller Frø / vdi Melck eller Vin saaden / oc nogle dage drucket/ fordriffuer den hese Hoste / læger den saare Lunge / er oc en serdelis Lægedom for Suindesot.

De som plagis met saadanne Siugdommer / de skulle idelige bruge i all deris Mad oc Drick / samme Katoste Rosens Blad / Røder oc Frø / vdi hues maade de dem bæst til dem anamme kunde.

Aff disse Rosen eller Vrter / maa beredis *Syrupas Conseruas*, eller Sucker / lige som aff andre Blomster.

Hues her om disse Rosen scriffuis / skal oc forstaaes om allehaande slags Katoste.

Denne

Denne Rosen eller Katost oc Røder / met Fenickel oc Anis / vdi Vin saaden / oc drucket / giffuer de diendis Quinder megen Melck.

Saaledis bruget / stiller Blærens oc den saargiorde Tarms pine / oc lætgiør den haarde Stolgang.

It Vand aff foresagde Rosens vrt / eller aff andre Katoster brent / oc ideligen der aff drucket / er it kaasteligt Vand til alle induaartis hede Siugdommer / køler oc læger alle Lungens oc Sidernis bulder / *Peripleunamom* oc *Pleuresim*.

Samme Vand saaledis drucket / læger oc stiller den røde Blodsot / Moderens hede Bulde / Nyrernis oc Blærens.

Frøet i Hønse kiød saadet oc drucket / giør det samme.

Vduaartis.

Samme Rosen oc alle andre Katoste Blomster i Vin eller Vand saadne / Honning oc Alun / effter Siugdomsens leylighed der til taget / læger Bulder oc Saar i Munden oc i Halsen / i Munden nogen stund holdet / sammeledis oc der met klucket.

Samme Rosen i Vand saadene / eller Vand aff dem brent / er it forsøgt stycke for Brynne / for all induaartis oc vduaartis hede / for Sancti Anthonij ild / for Halsens bulder / oc all

oc all anden heffuelse / der met klucket / oc vdnaartis met smaa Linklude paalagt.

Alle Katoste vand eller oes / læge Biers oc Bremse sting / der met smurt oc paalagt.

Olie aff Blomsterne giort / oc der met smurt / beskermer Mennisk for Bierne / saa at de icke stinge hannem.

Katoste Vrt oc Rod i piss saadet / det bulne skurffuede Hoffuet der met thoet / læger det oc fordriffuer Skellene.

Vand aff Katost brent / renser alle hede Saar / oc kommer dem til at lægis.

Alle Legemens vduaartis Saar kand mand atskille oc blødgiøre / met denne Katostes Vrt / Frø / oc Rod / somme tage Suine Ister der til:

For den hoffne Leffuer / Milt / oc Moder / skal mand siude Katost / Rod oc Frø / i Vand met Bygmel / oc siden blande det iblant Bomolie / eller Rosenolie / der aff Plaster giort oc paalegge / dette resoluerer / atskil oc blødgiør alle hede Bulder.

Forscreffne Plaaster lesker den huide Ilds / den kaalde Brands oc onde hede / vddrager Torn oc Quist.

Disse Blomster / Røder / oc Frø / skulle vduelis til alle Clistere / thi de saare vel læge.

De som breck aff Steen haffue / skulle siude en god haab aff Katost met Røderne v

Vand

Althee Rod skaaren i stycker / i Melck eller Vand saaden / saa at hun bliffuer som en Grødt / paalagt som it Plaaster / modgiør oc bløder alle Bulder / som hoffne oc opløbe aff sig selff / vere paa Henderne eller anden sted paa Legemet.

Altheeblad / eller Olien her aff giort / læger alle Biers oc Bremsers sting / der met smurde oc paalagt.

Althee rod i Vand saaden / siden blandet met Terpentin / oc Suine ister / eller Gaase ister / der aff Vege eller Tap giort / i den lønlige sted stungen / lesker Moderens store hede / sammeledis Spenebyldis.

Det brendte Vand haffuer samme dyd.

Roden eller Frøer i Edicke saadet / saa varm i Munden holdet / stiller Tandeuerck.

Husløg.

Aizoon, Semperuiuum, Sedum maius, Barba Iouis Oculus Iouis. Læss *Diosc: lib. 4. Cap. 77.*

T. Hueßlock.

Husløgs eyendom oc qualitet / er aldelis vaadactig oc kaald / brugis til alle hede oc brendendis Siugdomme / men skal mere brugis induaartis end vduaartis.

Induaartis.

Vdi store haarde Kaaldesinger / maa mand bruge Husløge vand induaartis/ sammeledis vdi Bugens flydelser / iblant met to eller tre Steder fulde giffuit / ellers skal det icke induaartis brugis.

Dioscorides siger/ at Husløge Oes met Vin drucket/ vddriffuer Spolorm.

Vduaartis.

Osen aff Husløg / sammeledis det brendte Vand/ leske det gantske Legemens hede/ Einklude der vdi vaadgiorde / oc paalagde / serdelis i *Phrenesi*, det er i den vilde Hoffuedens hede Siugdom.

Om nogens Øyen aff saar eller hede om Natten tilsammen bagedis / da skal mand dem om Morgenen opbløde met Husløge Oes eller Vand / det lesker icke alleniste heden/ men stiller oc fordriffuer den hede flydelse / i Ørnepinen/ i Ørnene lat/ giør det samme.

Saaledis bruget/ nedtrycker Leffuerens oc Nyrernis hede/ sacter Podagel oc Ledemodernis pine / lesker all hede som aff sig selff kommen er/ eller brent aff naturlig Ild / der offuerlagt.

Husløge Oes oc Natskade Oes/ saadne met Suine ister / oc saa rent igiennem en lin Klud kryst/ oc der aff en Smørelse giort/ er bedre end nogen Populeons salue.

Bladeløss. Helleknup.

Aizon

Cussala minor, den som vaaxer paa Mure / kaldis Tiagum. Læss Diosc. lib. 2. Cap. 178.

T. Bladeloss. Murpeper.

Bladeløss er aldelis aff den art oc qualitet / som Huseløg / kaald oc vaadactig / skal mere brugis induaartis end vduaartis.

Induaartis.

Osen eller Vand her aff brent / skulle icke brugis induaartis i Legemet / vden saa er at Heden er saa stor / at ingen anden Lægedom den leske vil / lige som oc sagt er om Husløg.

Vduaartis.

All den krafft oc dyd som Husløg haffuer / den haffuer oc denne Vrt.

Portulake.

Andrachne, Portulaca, Herba stulta, Patpitella, Pes pulpi. Læss *Diosc.* lib. 2. Cap. 117.

T. Borgel. Grensel.

Portulaca oc Surer ere aff en art / aff nature kaald oc vaadactig / er en god Vrt til at bruge induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Osen aff Portulaca / Frøet / det brendte

Vand/ oc alt hues mand aff samme Vrt giøre oc berede kand / er gaat oc nytteligt til all Maffuens / Leffuerens oc Nyrernis hede / ædt eller drucket.

Samme Vrt oc Vand bruget / stiller den røde Blodsot / oc alle Bugens flydelse / styrcker oc køler de hede Nyrer / fordriffue Pissens hede Brynne / *Ardorem vrinæ* kaldet.

Saaledis bruget / stiller Moderens oc Spennebyldis Blods flydelse / Blodspyelse/ den tørre Hoste / oc den stackede oc trange Aande.

Vrten / Frøet oc Vandet ideligen bruget/ stiller Gomorheams flydelse/ køler det hede Blod/ driffuer tilbage den offuerflødige vkyskhed.

Vduaartis.

Portulake Vrt eller Frø smaa støt / blandet met Bygmel / oc lagt paa Panden oc i Tindingerne / som it Plaaster / borttager den hede Hoffuetuerck *Phrenesim*.

Saaledis paa Øynene lagt / er gaat for øynenis hede / võsiycker oc den vilde Ild.

Osen eller det brendte Vand / met Rosen olie / eller Fiole olie / paa Panden oc i Tindingerne smurt oc lagt / giør rolig Søffn.

Er oc en dyrebar Lægedom til vnge Børn/ som icke kunde soffue for stor hede / offuer Hoffnedet

nedet lagt met reen Hamp / ſkal mand oc iblant met giffue dem aff ſamme Vand at dricke.

Vandet er oc god for Brynne / Kierner af Queer eller Baſilicons frø der i bløð / oc der aff paa Tungen ſmurt.

Om nogen haffde ædet noget ſurt / oc Tenderne der aff ømme bleffue / ſaa at hand icke tygge kunde / da ſkal hand ſamme vand i Munden holde / oc den der met ſkillie / eller ſkal tyg-ge Vrterne imellem Tenderne / da faar hand bedre / denne Konſt er viſt.

Arffue.

Anagallis, Morſus galinæ, Hippia media, Læſſ Dioſc. lib.2. Cap. 171.

T. Myre / Hunerdarm / Vogelkruet / Hunnerbere / Ganſekruet.

Arffue er aff kaald oc vaadactig nature / lige ſom Portulaca / oc brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Vand aff Arffue brent / haffuer lige dyd ſom Portulaca / Ydermere tien dette til dem / ſom aff Siugdom forſmectede ere / de ſkulle idelige bruge dette Vand / oc deris drick der met blande / er en forſøgt oc faſt Lægedom.

Dette Vand maa giffuis vnge Børn / ſom ſiuge ere / oc ſtor hede haffue / det ſlycket icke

alleniste heden/ men imodstaar den tilkommendis Sugdom/Spasmus eller Verck kaldet.

Vduaartis.

Til alle hede Saar maa mand bruge Arffue/ Arffues oes/ oc det brendte Vand/ lige som Portulace oc Bladløse / mand maa dem der met thoe / smørie oc paalegge.

Mand kand giøre skøn køle Salue aff Arffues oes / til den hede Leffuer / oc andre hede Sugdommer/lig Populeons/som aff Husløg/ Bladeløs/ oc Natskade lært er.

Hønse grees. Hundrede.

Knuder , *Poligonum*, *Corrigula minor*, *Seminalis*, *Centrumnodia*, *Sanguinalis*, *Herba proserpinata*. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 4.*

T. Weghetrede / Wehgegras.

Den almindelige dyrebare hundrede Knuders vrt/eller Hønse gres/ haffue de gamle storligen priset oc loffuet / for hendis skinbarlige dyds skyld / er aff nature tør oc kaald / stopper Blod oc Bugens flydelse / oc driffuer Stenen skinbarligen / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Hundrede Knuder i rød Vin saaden/ eller det brendte Vand/ met hendis frø smaa støt oc drucket / stiller alle Bugens flydelser / Vemmelse/

melse/Blodspyelse/Quindernis tids offuerflødig flydelse.

Saaledis bruget / vddriffuer allehaande Eder oc Forgifft / Lendernis Sand oc sten veldelige/lesker Maffuens oc andre Lemmers induaartis hede aff Cholera / alt hues induaartis brudet er/ læger hun/ er en nyttelig oc vnderlig vrt / oc er god til at bruge induaartis i Legemet.

Vduaartis.

Hønse græsis Oes/ eller det brendte vand/ er it reent/skønt oc ædle hoffuetstycke/ for andre Oser oc Vand/ til at leske allehaande slags hede met / vere sig induaartis eller vduaartis drucket oc paalagt.

Ibulne Øren lat / stiller pinen / læger rindernis onde oc fule Kiød/der met thoet. Alle ferske oc gamle Saars onde tilfald oc hede/tilbage driffuer hun / serdelis de løulige Ledemoders/ baade paa Mend oc Quinder.

Singrøn.

Clematis. Peruinca. Vinca. Mustellago terrestis Laurago, Laureola. Læs *Diosc: lib. 4. Cap.6.* oc *Plin. lib. 21. Cap. 89.*

T. Syngrøn.

Dēne enige grøne Vrt met hendis blaa Fioler / er aff tør oc noget varmactig qualitet / er god til at vddriffue den vaadactige vædske met/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Denne Vrt i Vin saaden oc drucket/stiller induaartis vred / vddriffuer Leffuerens oc Blærens slimactige vædske / renser Nyrerne/ oc den kaalde nature.

Vand aff hende brent haffuer samme dyd.

Vrterne støtte til Puluer/ der aff it quintin met Vin drucket / vddriffuer Vattersotten igiennem Pisset / nogle dage effter huer andre bruget.

Vduaartis.

Den vdkryste Oes i Ørnene lat / bortta-ger ørnenis pine.

En Vege eller Tap i Osen vaadgiort / i Quindernis lønlige sted stungen / kommer deris tid til at flyde.

Om nogen haffde lang oc wklar Vin/ hand skal tage denne Vrt / meget eller lit/ effter som Vinen meget eller føye er / oc samme vrt i Vinfadet legge/det saa tættil giøre/ oc la-de det saa i 14. dage ligge / saa bliffuer samme Vin stacket oc klar igien. Men det er bedre at Vinen aff dragis i it andet Fadt / da er denne Konst viss oc fast.

Drøbelurt.

Daphne Alexandrinæ, Laurus Alexandrina, Hippoglossum vuularia. Idea laurus. Læss *Diosc: lib. 4. Cap. 116.*

Denne

Denne Vrt vaaxer icke her i vore Land/
Men vdi Vngeren / oc føris til kiøbs i alle Lande / aff dem som omkring fare / met Therragelse oc Ormekruet / er aff varm oc tør qualitet / oc brugis for den vaadactig drøbel oc Halsens bulder / i øll eller i Vin lagt / oc der aff drucket.

Induaartis.

Dioscorides siger / at denne Vrtis Rod tiurt / oc til Puluer støt / met sød Vin eller Malmesie / fire eller fem quintin drucket / lætter den suare Fødsel / fordriffuer Tarmenis vred / oc kommer Quindernis tid til at flyde.

Vduaartis.

Denne Vrt oc hendis Rod til Puluer støt / i flydendis oc rindendis Saar lat / rører den / lige som Hulurt oc giør.

Vrten bruget til den nedfaldne drøbel / i øll eller Vin lagt / oc der aff ideligen drucket.

Huid rodt.

Poligonatum, Sigillum Beatæ Mariæ, Sigillum Salomonis. Alba Radix. Læß *Diosc : lib. 4. Cap. 5.*

T. Witßwort.

Denne Vrt er aff varm qualitet / afskil oc vddriffuer leffret Blod / slim / giør at spy / brugis mere vduaartis end induaartis.

Vand aff denne Rod brent / nogle dage drucket / huer gang tre eller fire Steder fulde/ vddriffuer leffret Blod/Lendernis sten/igiennem Pisset/ Quindernis tid / atskil alle Bulder induaartis i Legemet.

12. eller 16. aff denne Vrtis sorte Bær ædet / purgerer offuen oc neden vd.

Bladene grøne oc ferske i Vin saadne / eller tiurde / oc til Puluer støtte / huer gang it quintin til sig taget / vddriffuer *Pituitam*, den huide slim.

Vduaartis.

Denne Vrtis grøne blad i Munden tygget / neddrager Hoffuedens flydelse vdi Munden/ oc giør at fnyste.

Roden støt paa blaa Maal / som aff slag/ stød/oc leffret Blod er komme/atskil den inden faa dage vden all tuil.

Det brendte Vand giør oc det samme / lin Klude der vdi vaadgiorde oc paalagde.

Sort Nyseurt.

Helleborus niger. Melampodion. Veratrum nigrum. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 114.*

T. Christwort Swart Scaffonie.

Sort oc huid Nyseurt / ere baade aff hed

oc tør art / Induaartis brugis det met stor fare Sorg oc Angest / oc er den Urt som wi holde her vdi vore Land for den ene slag Pyon / som skal vere Hunen / er it slag aff den sorte Nyseurt / oc haffuer samme Krafft oc Dyd / som her beskriffuis om den sorte Nyseurt.

Induaartis.

De gamle Læger haffue purgeret met sorte Nyseurt / de vilde Melançoliske Menniske / Sammeledis dem som haffde den Faldende sot / Podagel / Vattersot / Spedalskhet / den fierde dags Kaaldesiuge / Krampe / Tarmenis vred / Men efterdi at saadan Purgaz mere skade end gaffn giør / vil i eg lade hende fare / oc met it Ord saa sige : Om nogen vil bruge den sorte Nyseurt / hand skal icke mere tage end it Quintin / paa det at hun skal icke giøre hannem skade.

Om nogen tager formeget Nyseurt til sig / hand skal strax dricke varm Gedemelck / eller anden Melck der paa / her met nedtryckis denne Rods forgifft.

Vduaartis.

Sort Nyseurt stungen i Quindernis lønlige sted / kommer deris tid veldelige til at flyde / brugis oc met stor farlighed.

Sort Nyse vrt til Puluer støt / i gamle Saar eller Fistler lat / renser dem vnderlige.

Sort Nyseurt met Edicke støt / lagt som it Plaaster/paa Skab eller Skurff/Ringorme/ Flecter / Spedalskfot / døder oc læger / Saaledis bruget / bortæder det onde Kiød aff Saarene.

Huid Nyseurt.

Veratrum album. Helleborus albus. Læß *Diosc. lib.4.Cap.132.*

T. Witte Scaffonie.

Huid Nyseurt hel i Vin eller Oximel lagt vdi fiorten Timer/ oc siden igien tiurdt/ aff den maa mand giffue de vilte melancoliske Menniske it quintin met Vin at dricke.

Om mand nogen drick aff hende vil brende / da skal mand samme Rod legge i Vin i to dage/eller siude hende i ferskt Kiød saad/oc giffue det saa at dricke / Denne drick gaar offuen oc neden vd.

Vduaartis.

Nyseurt met Meyraneurt i Næsen anammet / giør at fnyste / oc renser Hiernen.

Nyseurt i Edicke saaden / oc i Munden holdet / fordriffuer Tendernis pine oc verck.

Denne Rod brugis/ oc til Bulder/ Skab/ gamle Saar / met hende renses de.

Nyseurt

Nyseurt i Lud saaden / der met thoet døder Luss oc Gnider. En Smørelse eller Salue der aff giort / giør det samme.

Nyseurt met Mel oc Honnig baget / for Muss oc Røtter lagt / døder dem / mand siger at den sorte Nyseurt skal vere best her til.

Nyseurt saaden i Melck / oc sat for Fluer / saa mange som aff hende smage / de dø oc reffne.

Koobieler. øxne øren.

Anemone. Læss *Diosc.lib.2. Cap. 178.*
T. Kooschellen.

Denne Urt haffuer Blad fuldnær som Coriander / oc i Tordmaanet bær hun Blomster / oc er skabt som Bieller eller Klocker.

Denne Urt er hed oc tør / oc skal mere brugis vduaartis end induaartis i Legemet.

Induaartis.

Roden eller Frøet i Vin saaden oc drucket / vddriffuer Stenen. Samme Drick kommer oc de kaalde Quindernis tid til at flyde.

Vduaartis.

Denne Urt brender saare paa Tungen / thi maa hun brugis til at rense onde oc fule Saar met / oc til at væde det døde Kiød aff Saarene.

Det

Det brendte Vand bruget / er noget mildere oc bequemmere til at rense onde Saar met.

Heste hou.

Bechium, *Tußilago*. *Farfara*, *Populago*. Læß *Diosc. lib. 3. Cap. 107.* Men *Tußilago* hos *Apulegi.* mercker Saluie.

T. Roszhub / Brantlatich / Eselshub.

Denne Vrt er kaald oc vaadactig / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Vand aff denne Vrt brent / lesker visselige all Leffuerens induaartis hede / ibland met fire Steder fulde drucket / oc vduaartis met Linklude paalagt.

Saaledis bruget læger all Maffuens brøst / lesker den brendis hede Kaaldesiugis forgifftelse.

Vil mand giøre samme Vand sterckere / oc lysteligere / for induaartis oc vduaartis hede / da skal mand tage der til Tordenne skrepper / Hyldeblomster oc Natskade / lige meget aff huert / oc hacke dem tilsammen / oc der saa Vand aff brende / dette Vands dyd kand icke beskriffuis / oc loffuis nock.

Dioscorides siger / at naar denne Vrtis blad tørris oc tendis / oc Røgen der aff i Halsen anammis / skal den tørre Hoste oc trangbrystighed der aff forgaa.

Disse

Disse Vrter vdi Honnig vand saadne / oc der aff drucket/driffuer det døde Barn aff Moderens liff.

Vduaartis.

Bladene / Osen / det brendte Vand / oc serdelis det som met Hyldeblomster oc Natskade brendis / lesker all Pestilentzis byldis hede/ den vilde Jld / Spenebylds / alle hede Saars/ oc hues som aff Jld brent er / der paalagt oc offte fornyet.

For den brendendis Kaaldesinge/ oc Hoffuedens store hede / skulle Bladene paaleggis/ Det brendte Vand gior oc det samme.

Dette Vand er it *Experiment* for alle hede Bulder oc Blegner paa det gantske Legeme/ fra Top oc til Taa.

Serdelis tien dette Vand til Qvindfolck/ som nogen breck i den lønlige sted met hede faa/ de skulle thoe steden der met / oc lin Klude her vdi vaadgiorde / oc paa steden lagde / da forgaar samme hede inden en stacket tid / tien oc vel til hede Spenebylder.

Angelica.

Smyrnion, Smyrnium. Læss *Diosc*: lib. 3. Cap. 63.

T. Angelice / Helligistwortel / Bortwortel.

Den store dyd som Angelica haffuer / giør hende i alle Land bekient/saa at huer mand veed aff hende at sige / oc huer vil haffue hende i sin Haffue / hendis dyd er at verme aldelis / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Angelice dyd er at vddriffue Forgifft / at verme oc atskilie Blodet i Legemet.

Vand aff Roden alleniste brent / oc icke aff Bladene/ haffuer samme dyd.

Om nogen befengis met Pestilentzie / Pestilentzies Kaaldesiuge eller Suindesot/ hand skal tage Puluer aff Angelica støt / it quintin/ oc blande det met it quintin god Theragelse/ oc saa tre eller fire Skeder fulde aff Angelice vand/ oc dricke det saa tilsammen / sig nedlegge/ oc vel paa sig holle / oc faste saa der paa tre Timer i det mindste / da vdriffuis Forgifften ved Sueden / oc frelsis saa vden all fare met Guds hielp / fra disse Siugdommet.

Om mand icke haffde Theragelse / da skal mand tage it quintin aff samme Puluer met forscreffne Vand/ da frelsis hand oc.

Angelice Rod i Edicke lagt / der til luctet/ oc der aff iblant met fastendis drucket / beskermer Menniskeet naar Pestilentz regerer.

Vand aff Angelica / eller Roden til Puluer støt/oc met Vin drucket/ stiller Tarmernis

vred/

vred / som kommer aff kuld / saa fremt at Bugen icke forstoppet er.

Med it ord sagt / Angelice Vand / Puluer aff Roden / bruget som fore staar / er god til alle induaartis Siugdommer / for Sidernis bylder / *Pleuresis* kaldet / saadanne Bylders tilsammen dragelse / atskil Angelicâ.

Ydermere tien hun til alle Lungens induaartis Saar / huor aff ond Hoste kommer / stiller Bug vred / er god for kaalde Piß kommer Quindernis tid til at flyde / oc vddriffuer den / atskil alle induaartis heffuelse oc opblæselse.

Mand maa oc siude Roden aff Angelica / i Vin eller Honnig vand / effter Siugdomsens leylighed / oc det dricke / for forscreffne breck oc brøst.

Vduaartis.

Osen aff Angelica i den hule Tand ladt / fordriffuer de skud der i falder.

Vandet i ørnene ladt / giør det samme.

Vand oc Osen i øynene ladt / giør dem klare / oc fortærer den Hinde / som vaaxer offuer dennem.

Angelica met Beeg blandet / er en god Salue til dem som bidne ere aff galen Hunde.

Vandet / Osen / oc det støtte Puluer / er en kaastelig Lægedom til gamle dybe Saar / der i ladt / kommer Kiødet til at vaaxe.

Vandet lagt paa singe lamme Lender / oc andre podalske Ledemod / borttager pinen / oc atskil den forsamlede seye vædske.

Frøet oc Roden haffue ens dyder/ oc ere lige krafftige.

Den vilde Angelice Rod oc Frø / vircker icke saa krafftelige/brugis allermest til gamle oc ferske Saar / i Vin saaden / oc vduaartis paalagt.

Louestecke.

Ligusticum, Libisticum, Leuisticam. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 49.*

T. Lübbestock.

Louestecke er aff hedt qualitet / maa brugis i alle forgifftige Siugdommer / lige som Angelica / induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Louestecke rod tiurt oc støt til Puluer / er en kaasteliq Rod til at berede Maden met / lige som Peberen er / Tien vel til den kaalde Maffue/hielper at fordøffue eller fortære/Fortærer oc den offuerflødige vædske / stiller all induaartis pine / huer gang it quintin met Vin druckeet/giør oc at pisse/ vddriffuer Forgifft/Quindernis tid / Tien oc til alle Siugdommer / lige som om Angelica screffne staa.

Frøet er i alle maade krafftigere oc varmere.

Roden maa indsyltis met Salt oc Edicke/lige som Holzurt oc saadanne lige.

Lo-

Louesteckes blad i vin saadne/oc drucket/giffuer
de diendis Quinder igien deris fortabte Melck.

Roden oc Frøet i Vin saadet / vddriffuer den Gulesot / oc den sorte *Melancholiam*.

Vduaartis.

Røg oc Karbad giort aff Louestecke / offuer sidet oc der met thoet / giør at pisse / vddriffuer Stenen / Quindernis tid / foruermer alle induaartis Lemmer.

Roden eller Frøet støt / oc lagt paa forgifftige Hugormers / Ederkoppers / Øglers / Scorpioners / oc galne Hundis bid / bortager pinen / vddrager Forgifftelsen oc Ederet.

De Quinder som ligge i Barselseng / skulle bruge i deris Mad oc Drick denne Vrt / oc hendis Frø / oc giøre Suedbad aff hende / paa det de kunde vel rensis / effter de født haffue.

Louestecke Vand / tien til det hoffne Hoffuet / det met Linklude paalagt / tien oc til den onde oc saare Hals / eller Strube / der met klucket oc thoet.

Idelige drucket igiennem Louesteckes rør / leger det onde i Halsen.

Andre hendis dyder ere lige som Angelicæ.

Ansictet nogle dage thoet met Louestecke vand / giørt det klart / huit oc skønt / fordriffuer de røde oc blaa Maal / alle vegne paa Legemet / som aff Stab eller Bylder ere komne.

Louesteckes Vand / læger alle Mundens saar / Artzens oc alle lønlige steders / der met thone / oc lin Klude vdi samme Vand vaadgiorde / oc paalagde.

Mesterurt.

Spondilyum. Spondilyon. Astrantia, Magistrantia. Astrans. Ostrutium. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 72.*

T. Mesterwort.

Denne Vrt oc Rod er skarp oc hed aff nature oc art / offuer alle andre Vrter oc Peber / Roden oc Frøet er allsomskarpist / maa dog passelige brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Roden / Vrten / Frøet / Osen / det brendte Vand / ere gode oc nyttelige til alle kaalde Siugdommer / oc fule Kaalde siuger / til den kaalde Maffue / for Forgifft / maadelige drucket / effter Siugdommens oc Personens leylighed / oc vduaartis paalagt.

J Vin saaden / tien vel til den kaalde Lunge / til Trangbrystighed / til den vaadactige Hoste / om Morgenen oc om Afftenen drucket.

Saaledis bruget / vddriffuer icke allenist Pisset oc Lendernis steen / men ocsaa Quindernis tid / den døde / oc den anden Fødsel / stiller Lendernis kaalde pine *Ischias*, giør at suedis / driffuer

driffuer Vattersoten / oc hielper visselige den kaalde døde Mand op i Sadelen igien. Det brendte Vand haffuer samme krafft oc dyd/ er oc lysteligere at bruge / end Roden eller Frøet.

Vduaartis.

Mesterurt offuergaar Angelicam oc Lonestecke i heden / men vdi vddriffuendis krafft ere de lige / Osen eller det brendte Vand / læge forgifftige Saar/om de der met rensis oc thoes/ vduaartis paa dem lagt.

Alle heffuelser / Knorter oc Knuder / kunde met denne Vrtis Rod eller Oes atskillies/ nedtryckis oc lægis / der paalagt.

Biørnekløe.

Acanthus. Pederota. Branca vrsina. Vrsina planta. Pes vrsinus. Læss *Diosc: lib. 3. Cap.22.*

T. Barenklawe.

Denne Vrt oc hendis Rod / ere aff varm Complex/ maa brugis til Mad oc Lægedom.

Induaartis.

Om Vaaren naar denne Vrt først opnaaer / maa de vnge Blad oc Røder beredis til Mad.

Dioscorides meen (hvilcket ieg oc troer) at denne Rod maa leggis i Salt / lige som Cap-

 pers leg-

pers leggis / oc saaledis brugede / giøre de at Pisse / oc i Maden brugede / ere de gode for kaalde Piss.

Frøet i Vin saadet / oc drucket / driffuer Quindernis forstoppede tid.

Vduaartis.

Somme Læger bruge denne Vrtis Rod til at bløde heffuelse met / lige som Althee Rod / saaden oc offuerlagt / oc ser[d]elis til Moderens / Leffuerens / oc Miltens [he]ffuelser.

Pastinacker. [M]ore Røder.

Pastinaca domestica. Huad denne Vrt kaldis aff *Dioscoride*, er end wuist hos lærde Læger / Somme ville at hun kaldis *Elaphoboscum*, *Cerui oculus*, *Cerui ocellum*, *Herba ceruina.* Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 77.*

T. Thame Morwortele.

Kockene i Stegersene kiende More røder / eller Pastinacker / bedre end Apoteckerne / er varme oc tørre aff nature / en god Mad til dem som suart Arbeyde giøre / Frøet brugis til Lægedom.

Induaartis.

Dioscorides scriffuer / at naar nogen Hynd stingis eller bliffuer bit aff Hugorme / eller andre forgifftige Orme / da fordriffuer hun Forgifftelsen met denne Vrt / Thi er More eller Pasti-

sting oc bid/ i Vin saaden oc drucket.

Barkanie røder. Ere gule.

Røde oc Huide / *Pastinaca gallica, Staphilinus*. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 1.*

T. Gele / rode / vnd witte Barcanie wortel.

De gule oc røde Barkanie roder (saa som mig synnis) ere lysteligere at bruge i Maden/ end Møre røder/ deris Complex er varm oc tør maa brugis i Lægedommen for alt Eder oc Forgifft / baade induaartis oc vduaartis. Men de Vilde som vaaxe vd met Gerderne oc anden sted / loffuis vdi Lægedommen mest / de vaaxe gierne paa Old iord / oc Agre som ligge wsaade.

Induaartis.

Frøet aff de gule eller røde Barkanier/ oc serdelis aff den vilde i Vin saadet oc drucket / vddriffuer Quindernis tid/ Pisset / Vattersotten i hendis begyndelse.

Til pulner støt oc met Vin drucket / er god for Sidernis sting.

Saaledis bruget / staar imod forgifftige Hugormers sting oc bide.

Somme mene / at naar som de haffue taget

foresagde Lægedom til dem / kand ingen forgiff-
tig Orm giøre dem skade.

Barkanie røder saadne paa Mad oc ædet / giør Barnet i Moderens liff gaat / Sammeledis dem som plagis met Kaalde piss / oc giør en lystig til *Veneris* spil.

Oc maa indsyltis met Honnig oc Edicke lige som andre *Condita*.

Vduaartis.

Vrterne / Frøet oc Røderne i Vin saadne / vduaartis paalagde / vdlocke det døde Barn / den anden Fødsel / oc Quindernis tid.

Vrterne met Honnig støt / oc lagt paa de omædendis oc omkrybendis Bylder / *Phagedene* kaldede / døder oc læger dem.

De vilde Barkanter ere i alle maade krafftigere oc sterckere / end de tamme til Lægedom.

Fennickel.

Marathrum, *Feniculum*, Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 75.*

T. Fennickol.

Fennickel er en nyttelig Vrt / met alt det hun paa sig haffuer / men Frøet brugis mest / oc er nytteligst / er aff nature varm oc tør / brugis til mange ting induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Fennickel frø i Vin saadet oc drucket / er
gaat til dem som stungne eller bidne ere aff Hugorme.

Saaledis bruget / vddriffuer Forgifft / fremlocker Quindernis tid / vddriffuer Pisset oc den sege slim / forøger diendis Quinders melck.

Frøet eller de øffuerste vdsprungne Spi-ter / i Vand saadne oc druckne / fordriffuer Maffuens vnaturlige hede / stiller vemmelse oc spielse / Er oc gaat til all Tørhed Hoste.

Fennickelfrø / eller Confect Sucker der aff giort / ædt / er god til all Phlegmatiske seye vædske / vddriffuis oc atskillies aff Fennickels idelige brugelse.

Fennickelfrø er god for dumme øyne.

Det brendte Vand / skal oc haffue forsag-de dyder.

Nu i vor tid / er der intet Frø til som saa idelige i Lægedommen brugis / som Fenni-ckels.

Vduaartis.

Fennickel Vand er god til vrene øyen / om Afftenen oc om Morgenen der vdi lat / dø-der Ormene i øret der i lat / den vdkryste Oes / oc Fennickels gummi haffue samme krafft.

Fennickel Rod met Honnig stot / paalagt som it Plaaster / er god for forgifftige Eder-

 koppers

koppers oc Scorpioners sting / læger oc galen Hundis bid / Saaret førre thoet met Piss eller Edicke.

Fennickel Oes maa saaledis samlis / Mand skal tage Fennickels Vrt / Røder eller Frø / før end det moes / oc er da best / dem tilhaabe støtte oc vdkryste / imod Solen tørre / det saa gtemme / er en kaastelig Lægedom til dumme oc mørcke Oyen / met Fennickel eller andet Vand sønder gnedet / oc i Oynene lat.

Asparagus.

Læss Diosc. lib. 2. Cap. 118.
T. Dünels druben.

Denne Vrt haffuer Blad fuldnær som Fennickel / oc offuen paa samme Vrt vaaxe smaa røde Bær / som Korelsten / Jmellem Malmø oc Falsterbo haffuer ieg funder helt Agre fulde aff samme Vrt / oc maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrtis vnge Spirer / saaden i Vin oc met Edicke oc Smør beredt / oc æden / bløde giør Bugen / rømmer Brystet / giør at pisse / er en kaastelig Mad til kræsne Mennisker / men idelige bruget / formindsker Fødselens nature.

Røderne saadne i Vin oc drucket / obner Leffueren / vddriffuer den Gulesot / renser

Nyrerne / Blæren / oc giør dennem saare gaat som Lendenerck haffue.

Vrterne oc Frøet saqdne i Vin / eller Vand aff dem brent / haffuer samme krafft.

For den Gulesot skal mand siude denne Vrtis Røder met Figen / oc de Erter som kaldis Ziser / oc det saa dricke / dette skal vddriffue den Gulesot.

Røderne tiurde / oc i Vin saadne / oc drucket / stiller den røde Blodsot oc Tarmenis vred.

Vduaartis.

Røderne sønder skaarne / støtte oc vdi Vin saadne / varm paalagde / stille Ledemodernis pine som aff laue ere.

Vrterne saaledis beredde / oc paalagde / fordriffuer Nyrernis pine.

Osen aff Vrterne i Munden holdet / borttager Tendernis pine.

Diil.

Anethum, *Genitura*, *Cynocephali*, *Mercurij genitura*. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 56.*

T. Dylle.

Tille frø er hedere end Vrten / maa brugis til Maden oc til Lægedom / baade induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Frøet oc det yderste aff Urterne met Blomsterne i Vin eller Vand saadne / oc drucket / giffuer de diendis Quinder deris fortabte Melck igien / stiller Tarmenis vred / at skil Væderet i Bugen / fordriffuer hickelse oc spyelse / giør vel at pisse / idelige bruget / vdslycker *Veneris* spil / oc den naturlige Leeg.

Vduaartis.

Røg oc Bad vnder op giorde aff Dil / ere saare gode til den onde Moder.

Anijs.

Anisum. Anicetum. Ciminum dulce. Absinthium dulce. Anesum. Fœniculus Romanus. Læss *Diosc: lib. 3. Cap. 54.*

Anijs er varm oc tør aff Complexie / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Anise frø / eller Sucker Confect der aff giort / er icke alleniste lysteligt / men oc saare nyttreligt / til alle dem som haffue en ond Aande / oc icke vel soffue kunde / skulle den bruge idelige.

Anijs er god til de Vattersottige / Thi hun obner Leffueren / giør at pisse / slycker Tørsten / nedtrycker Bugens opblæselse / i Vin eller Vand saaden / oc drucket / oc met varme Poser vduaartis paalagde.

Anijs er god til alle Maffuens / Leffuerens/Lungens/oc Moderens induaartis Saar/ Thi det styrcker / varmgiør / oc læger alle induaartis Lemmer / fortærer eller fordøffuer vel/ giffuer en god luct op i Hoffuedet / stiller vred/ pine / opstødelse / oc hickelse / Oc met it ord sagt/Anijs fordriffuer all Maffuens opstødelsē oc heffuelse/Lungens breck/oc den stackede trange Aande / stiller den huide flydelse. Pythagoras haffuer icke vden skel saa høyelige loffuet oc prijset Anijs / Huo som ydermere her om begerer at vide / hand læse *Plinium libro 20. Capite 17.*

Vduaartis.

Om noget vaare faldet i nogens øye / da skal mand støde Anises grøne Vrt / det tørre eller grøne Frø / oc legge det offuer øyet som it Plaaster/ vddragis det.

Saaledis lagt paa forgifftige Diurs bid/ vddrager Forgifftelsen / oc læger Saaret.

En røg aff Anijß / oc strax *Calamite* giort/ oc i Næsen anammet / fordriffuer Hoffuetuerck.

Anise frø til Puluer støt / oc met varm Rosen olie blandet / er en dyrebare Lægedom til de øren som induaartis bolne ere/ der i dryppet/ det samme giør oc Vrtens Oes.

Alle forscreffne dyder haffuer Vandet

som brent er aff samme Anise blomster / baade induaartis oc vduaartis bruget.

Danst kommen.

Caros, Careum, Carium, Carui. Læß *Diosc. lib. 3. Cap. 55.*

T. Gaertköme.

Commen er varm oc tør / lige som Anijs / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Roden aff Danst kommen i Stegerset tilredt som Barkanie rødder / er en kaastelig sund Mad / til den kaalde Maffue / giør oc vel at Pisse.

Danst kommen er god til at bage i Brød / Somme legge den i Ost / er sandelige god oc lysteligt til allehaande Mad bruget.

Vduaartis.

Commen i en Linpose lagt / varmgiort oc paa Bugen lagt / atstil Vederet i *Colica paßione*: effter Purgatzien.

Bertram.

Pyretrum, Piritrum Saliuaris herba. Læß *Diosc. lib. 3. Cap. 79.*

T. Bertram. Speckelkruet.

Bertram er en saare hed Rod / hendis krafft kand mand føle / thi hun met mact drager oc brender / Tht skal hun brugis baade induaartis

maartis er vduaartis / for alle Kaalde siugdommer.

Induaartis.

Bertrams Rod eller Frø i Vin saaden / oc drucket / tilhobe drager all kaald Slim / oc vdfører den ved Stolgangen / huilcket offte forsøgt er / oc vist funder

Vduaartis.

Bertram er end Tande Rod / thi om nogen haffde en ond Tand / hand skal siude støt Bertram i Edicke / oc skylle Munden der met / det drager tilhobe all kold forsamlet Vædske / oc stiller pinern. Bertram brugis nu mest til saadan breck.

Bertrams Rod i Munden tugget / giør det samme / purgerer saaledis sactelige Hoffuedens vædske.

Bertrams Rod smaa støt / oc met Olie blandet / oc der met smort / fremlocker Sueden / forvermer Senerne / oc alle kaalde Ledemoders lemmer.

Saaledis bruget / fremlocker oc igiengiffuer det gantske Legeme sin fortabte Verme / serdelis dem som den Kaaldesiuge en lang tid met kuld hafft haffue / eller ere forfrøsne.

En Smørelse eller Salue aff Bertram / oc Olie aff Comiendeblomster giort / oc Rygbenet

der met

der met smøre / sig nedlagt / oc varm paa sig hollet / tilsteder icke at den Kaaldesingis [illegible] igien kommer / Jmodstaar oc den Faldende sot / serdelis unge Børns / saaledis bruget.

Summa / hvad aff Kuld forkølet er / kand igien foruermis met denne Rod.

Persilie.

Oresilium, *Petrosilium Agrium*; *Apium montanum*, *Apium hortulanum*, *Selinum satiuum*, *Sanguis ori*, *Petrosilinum siluestre*. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 62.*

T. Petersilie.

Persilies Urt oc Rod / brugis icke alleniste i Stegersit / men ocsaa udi Apotecken / oc Frøet serdelis / Huilcken krafftelige Pisset uddriffuer / Roden maa brugis til Mad oc Lægedom / baade induaartis oc uduaartis.

Induaartis.

Persilies Urt oc Røder / høre udi Stegersit til Kockene / oc ere baade gode oc nyttelige til allehaande Mad / thi de nedtrycke oc opblæselse / ocom nogen haffuer drucket Sølff skums forgifft / uddriffuer den / giør vel at pisse / fremlocker Quindernis tid / obner Leffueren oc Milten / tien oc vel Vattersottige / oc dem som den Gulesot haffue.

Persilie met Rod oc Frø / maa brugis i alle

sandelige vdi alle maade en kaastelig Rod til det gantske Legeme / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Quesurt eller Bedeurt Rod oc Frø / haffue samme dyd som Persilie / met er i vddriffuelsen sterckere / behendigere oc føligere / til at stille pine met.

Mand maa giøre Confect taffler aff den tørre Rod til den kaalde slimactige Phlegmatiske Maffue / til Moderens oc Tarmernis vreds vine.

Huorledis Bibenelle Rod eller Frø brugis oc til sig tagis / vere sig i Drick eller Electuarium, da er det it forsøgt stycke / for Forgifft oc Eder / om den nogen til sig taget haffuer / stiller Tarmernis pine / vddriffuer Nyrernis oc Lendernis steen / igiennem Pisset / oc Quindernis tid.

Det brendte Vand haffuer samme krafft / nogle dage effter huer anden drucket / huer gang tre eller fire Skeder fulde.

Bebergel saaden i Quesurte vand oc drucket / stiller vercken Spasmum kaldet.

Vduaartis.

Somme holde Quesurt / for it kaastelige Vundenkruet / til det saargiorde Hoffuet /

Vrten støt oc Osen i Saaret lat / skal strax tillægis / somme haffue forsøgt saadant met en Hane/haffue stunge i Hiernepanden igiennem/ dog saa at Hiernen icke giordis Saar / haffue saa drøbet Quesenrt Oes der vdi/ oc den støtte Vrt vduaartis der paa bunden / oc er inden en stacket stund tillægt.

Ansictet nogle dage met Quesenrte vand thoet/fordriffuer Flecterne/ giør Ansictet klart oc rent.

Køruel.

Gingidium, *Lepidium*, *Cherephillum*, *Cerifolium*. Læß *Diosc*: *lib*.2. *Cap*. 81.

T. Keruel.

Den tamme Køruel tien Kocken/oc Apoteckeren/ er en forsøgt Vrt/ for det induaartis leffrede Blod.

Induaartis.

Denne Vrtis Oes / eller det brendte Vand drucket/atskil leffret Blod i Liffuet/som aff fald / slag / eller stødelse tilsammen løbet er.

Maa oc brugis i Mad oc Drick / til at vddriffue Lendernis steen / oc Quindernis tid met.

Om mand vil giøre denne Lægedom sterckere / til at vddriffue det leffrede Blod met/ da

skal

skal mand tage Kræffes Øyen / oc støtte linde Kul / oc giffue det at dricke/met Osen aff Kørnel/ eller met det brendte Vand / dette fordriffuer oc Sidernis sting.

Vng Kørnel / met anden Kaal saaden/ oc ædt/giør Maffuen oc Hoffuedet gaat/for sin gode luct skyld.

Den vilde Kørnel / er stercker oc meetigere / til at vddriffue Quindernis tid met / vdi Vin saaden / oc drucket.

Saaledis bruget / er oc god for Pestilenzie.

Vduaartis.

Kørnel støt / oc paalagt som it Plaaster/ atskil all heffnelse / oc det leffrede Blod / som aff falt eller slag sig sat haffuer / imellem Hud oc Kiød.

Hundekex.

Conion, Cicuta. Læss Diosc: lib. 4. Cap. 67.
T. Schirling / Wodendunck.

Denne onde Vrt Hundekex / skal icke giffuis eller tagis induaartis i Liffuet / for hendis store Kaaldheds skyld / vduaartis maa hun brugis til atskillige Siugdommer/ Denne Vrt er Munckernis oc Nundernis Vrt / naar hun aff dem brugis / kunde de leffue kyskelige.

Vduaartis.

 Mand

Mand maa bruge Hundekex Oes / eller det brendte Vand til alle hede Hoffuelser oc Sugdommer / huilcke icke ville stillis aff andre Lægedommer / luncket paalagt / det tilbage driffuer Heden / stiller Hoffuedens oc alle Lemmers pine.

Linklude i Osen eller vdi Vandet vaadegiorde oc paalagde / lader icke Brysterne eller andre Lemmer bliffue store eller haarde / fordriffuer Quindernis melck / Men disse Lægedommer tiene bæst / det reen Liffuede oc kyske Closterfolck.

Denne Vrtis Oes oc det brendte Vand / skulle vduellis for alle andre Lægedommer / til den brendendis vilde Ild.

Summa / Huad som aff Hede kommer / kand denne Vrtis Oes oc Vand / tilbage driffue / pinen stille / oc hielpe til Søffun.

Røllicke.

Supersilium Veneris, Millefolium, Herba militaris. Achillea. Læß *Diosc. lib. 4. Cap. 88.* oc *100.*

Denne gamle oc offte forsøgte Vundenkruet Rølicke / er aff tør qualitet / tilsammen drager / tørrer oc læger / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Vrt allene / eller met andre Vrter i Viin

i Vin saaden oc drucket / læger allehaande Saar oc Breck / vddriffuer det leffrede Blod / Spolorme / oc hues forgifft i Liffuet er / saaledis bruget / stiller Bugens pine.

Vduaartis.

Bardskærerne vide vel huorledis denne Vrt skal brugis til Plaaster oc Salue / thi hun læger / tørrer oc renser alle Saar.

Ferst eller grøn Røllicke støt / oc paa ferske Saar lagt / drager dem tilsammen / lige som de vaare tilsammen siude.

Lige saa bruget oc paalagt / stiller Quindernis tids offuerflødige flydelse / dette er it lønligt oc forsøgt stycke.

Genserick. Stor Røllicke.

Potentilla, *Protentilla*, *Herba anserina*, *Mille folium magnum*, *Tanacetum agreste*, *Agrimonia parua*, Huad denne Vrtis naffn er in *Dioscoride* / er end wuist hos lærde Læger / Somme ville at hun skal vere *Supercilium Veneris*. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 101.*

Genserick eller stor Røllicke (som mig siunis) er icke vaadactig / men aff tør art / lige som Røllicke / maa brugis induaartis oc vduaartis / vden all fare.

Induaartis.

Genserick eller stor Røuicke / met Vand oc Salt / saadne oc drucket / er god til dem som aff høyt faldne ere / at kit oc vddriffuer det leffrede Blod.

Genserick i Vin saaden oc drucket / stiller Bugens oc Ryggens pine / tien oc til de Quinder som plagis met den huide flud.

Vbuaartis.

Denne Vrtis almindelige Lægedom er/ (som den menige Mand mener) at hun skal stille Bugens flydelse / om mand thoer Artzen met hende / oc legger hende i Skoene.

Andre sige / om denne Vrt findis i Vin/ oc leggis paa Maffuen / at hun da giør Stolgang / Huad huer fornemmer her om det vissest er / maa hand anamme oc bruge.

Det brendte Vand / skal oc vere god til røde Øyne / Klude der vdi vaadgiorde / oc paalagde / skal oc bortdriffuer alle Flecter / oc stille pinen/ alt dette haffuer ieg icke end forsøgt oc forfaret.

Hedensk Vundenkruet.

Herba fortis , *Carthophylago* , *Ceratopylax*, *Consolida Saracenica*. Huad denne Vrtis naffn er *in Dioscoride*, er end wuist hos lærde Læger.

Denne

Denne Urt vaaxer i Skouen / paa de steder / huor som Solen icke skin / haffuer gule Blomster / ere som smaa Stierner / ieg haffuer hørt aff de bonde Quinder som hende skal haffue / at de kalde hende Hedenske Vundenkruet / oc denne Urt maa brugis induaartis oc vduaartis / lige som Sannickel.

Induaartis.

Vand aff denne Urt brent / oc serdelis / om hun førre haffuer ligget vdi Vin i bløød / oc siden brendis / læger alle Maffuens induaartis Saar / Leffuerens / Moderens / oc det gantske Legemis / stiller alle induaartis vred oc pine / maa brugis i alle maade / som Sannickel.

Vduaartis.

Denne Urtis dyd oc krafft er lige som *Consolida maior*, Røllickes oc Musørens. Men dog haffuer hun ydermere / disse efterscreffne dyder.

Først / Vand brent aff denne Urt / er god oc nytteligt bruget / til alle ferske oc gamle Saar / der met thone oc rensede / oc paalagt met Linklude / oc serdelis til Mendernis oc Quindfolckens lønlige steds Skab oc Saar.

Samme Vand læger alle Mundens saar / der met thone oc klucket.

Mysicke. Bockare. Skoumercke.

 Galation,

Galution, Mater siluis, Cordialis. Læß Diosc. lib. 4. Cap. 91.

T. Waltmester.

Denne Vrt maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Mysicke i Vin lagt i Maymaanet / oc den drucket / vederqueger Hiertet / oc den forderffuede Leffuer.

Vduaartis.

Quindfolckene siude denne Vrt i Vand / oc baade deris smaa Børn der vdi / for vdslæt.

It Fodebad giort aff samme Vrt / Fødderne der i satte / vddrager deris træthed.

Rubia.

Erytrodanum, Rubia tinctorum, Rubia Erythronium, Rubia satiua, vena tinctorum. Læß Diosc. lib. 3. Cap. 137.

T. Kleuckruet.

Denne Vrt er aff nature varm oc tør / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Roden aff denne vrt i Vin saaden oc drucket / er god til dem som stungne ere aff Hugorme / eller andre forgifftige Orme. Osen aff Vrten oc aff Roden vdkryst / oc met Vin drucket /

cket / er god for det samme / Saaret skal oc thoes her met.

Forsagde Lægedom / eller oc Roden til Pulver støt / oc huer gang it quintin til sig taget / driffuer veldelige Pisset / sammeledis Quindernis tid / obner den forstoppede Leffuer / Milt / Nyrer / oc Moderen / er oc it kaasteligt forsøgt stycke for den Gulesot.

Frøet støt / oc met Oximel / eller met Honnig oc Edicke drucket / fordriffuer Milten / renser *Melancholiam*.

Vduaartis.

Røgbad eller Tappe giort aff samme Rod / ere saare god til de skrøbelige oc suage Quindfolck / vddrage den anden Fødsel / oc det døde Barn.

Vrten oc Roden støt met Edicke / oc paalagt / renser oc døder allehaande Skab / som æder om sig / Ringorm / eller anden Hudens vrenhed.

Jordbereurt.

Herba frage, Fragaria. Jordberet kaldis aff *Vergilio fraga*, Huad denne Vrtis naffn er *in Dioscoride*, er end vuist hos Lægedommens *Doctores*.

T. Erdtberen.

Jordbære vrt / Rod oc Bær / ere varm oc tørre / siudis vdi Vin for Sidernis sting / oc Lendernis steen / Men her imod ere Bærene kaalde oc aff vaadactig Complex / maa brugis ind-

induaartis i Legemet til Mad oc Lægedom/ sammeledis vduaartis.

Induaartis.

Kockene kiende Jordbær vel/ de kaage gode Rætter aff dem/ huilcke bedre tiene de Sinige end Helbrede Mennisker / thi de saare vel køle.

Jordbær oc Vand aff dem brent / er it kaasteligt køle Vand/ til Tungens oc Leffuerens/ oc all induaartis Hede/ kunde leskis met Jordbære Vand.

Spedalske Mennisker / som haffuer it rød Ansicte / oc hedt Blod/ kunde opholdis en lang tid met Jordbære Vand / om dagen to eller tre gange der aff drucket/ huer gange tre Skeder fulde.

Samme Vand saaledis drucket / styrcker det suare oc skrøbelige Hierte / rømmer Brystet / atskil den hede Gulesot / oc giør ferst Blod.

Vduaartis.

Jordbære Vrt støt / oc Osen der aff vdkryst / er god til alle hede onde Saar / tilsammen tuinger dem / saa at de lægis.

Jordbære Vand/ er gaat naar som Munden induaartis bulne er/ oc for Halsens bylder/ der met klucket.

Det røde Ansict der met thoet / fordriffuer Heden/ oc alle haande Vrenhed.

On-

Onde Skennebeens saar/ skulle rensis met Jordebære Vand/ Linklude der vdi vaadgiøris oc paaleggis.

Somme giøre Øynenand aff Jordebær/ tage der til Salt / oc distelere det saa / eller lade det saa i it Kaaber kar / i en Kellere / saa bliffuer her aff it grønt øyneuand / huilcket oc vel tien til Flecter.

Tormentilla.

Pentophyllon silueſtre, Pentapedes, Biſtorta, Digitus Mercurij. Læß *Dioſc. lib. 4. Cap. 40.*

T. Tormentil.

Tormentilla er en kaastelig oc dyrbar Rod/ huilcken til mange atskillige siugdome tien/maa brugis induaartis oc vduaartis / er aff kaald oc tør Complex / er kaastelig til alle flydelse.

Induaartis.

Osen aff ferst oc grøn Tormentille Rod oc Vrt / drucket / staar imod all Forgifft / vere sig ædet eller drucket/Sammeledis Pestilentze/ Alle disse vddriffuer hun igiennem Sueden.

Der som mand icke kand faa Roden ferst oc grøn/maa mand støtte den tørre til Puluer/ oc den til sig tage/ huer gang it quintin.

Eller mand maa siude en Haand fuld aff Vrterne / oc Røderne i Vin / oc den samme Vin varm dricket / er lige krafftigere.

Vrterne oc Roderne lagde i blød i Vin/ oc siden brent *in Balneo Mariæ*, er it kaastelige forsøgt Vand til foresagde Brøster.

Foresagde Vrter / Rod / oc Oes / Puluer eller Vand/ tien vel til alle Lemmer / obner den forstoppede Leffuer / læger Lungen/ arskil oc vddriffuer inden en stacket tid den Gulesot / serdelis om mand dricker Osen der aff.

Om nogen bleffue Siug / oc saare frøse/ oc ey viste huad Siugdom det skulle vere / hand skal tage it quintin aff samme Rods puluer / oc it quintin Theragelse / oc dem tilsammen blandet met en drick Tormentil vand / det saa dricke / sig nedlegge/ oc der paa suedis / da frelsis samme Menniske met Guds hielp fra all forgifftelig Siugdom/ vere sig Suedsot/Pestilentze / Kaaldesiuge / denne Legedom er viss oc offt forsøgt.

En almindelig Regel. Huad som helst Lægedom mand vil berede imod Forgifft oc Pestilentze/ skal Tormentilla ingelunde forgættis.

Ydermere / der findis nøye nogen Rod til/ som bedre er imod allehaande flydelse / vere sig rød eller huid/ end Tormentilla er. Mand maa giøre aff hende *Confecte*, Taffler / Puluer / *Electuaria*, Drick / Poser / effter som huer gaat synnis.

Faare Hyrderne vide hendis dyd / oc kunde hielpe deris siuge Faar met hende.

Den-

Denne Vrtis Oes oc Vand skulle brugis lige som Tormentille / thi giøris det intet behoff ydermere her aff at skriffue.

Vduaartis.

Femfingris Vrt saaden met Vand oc Honnig/læger Mundsens oc Tendernis Kiøds saar / oc den saare Halss / der met thoet oc klucket.

Det brendte Vand / haffuer samme dyd oc krafft.

Roden met Edicke saaden / oc offuerlagt som it Plaster / døder alle Saar / som om sig æde/ vere sig Fistel/ Kræfft / oc saadanne lige.

Det brendte Vand aff denne store Femfingris Vrt / skal vere god til de Hender som skelffue eller røste / offte der met thone / oc aff dem selff igien tiurdt.

Andre hendis dyder ere bescreffne iblant Tormentilles.

Sanickel.

Sanicula, *Sennicula*, *Diapensia*, *Ferraria minor*, Huad hendis naffn er *in Dioscoride*, er end wuist.

Sanickel er aff tør Complexie / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Sanickel haffuer samme dyd som Tormentillia/

mentilla / Thi Rodew oc Bladene i Honnig vand saadne / oc drucket / læger den saare Lunge / renser hendis rør / oc hues ydermere indnaartis i Legemet brudet er / kand lægis met Sanickel.

I Vin eller i Vand saaden / oc drucket / stiller Blodspyelse / Bug vred / oc Lendenerck / stopper allehaande Blodsot / paa Mend oc Quinder / Denne Vrt skal brugis til all indnaartis breck / lige som Tormentilla.

Vdnaartis.

Sanickel læger saare vel / oc tilsammen drager fersske Saar / thi skal hun brugis til Vundendranck.

Til alt hues brudet er / maa Sanickel met andre ting paaleggis som it Plaaster / lige som om *Consolida*, (det er Valurtz) screffuet staar / oc ydermere om hende findis der.

Sanickel saaden i en Grød met fersk Kiød / tilsammen drager styckeren igien / saa saar læger hun.

Løuefod. Synau.

Leontapetolan, *Leontopodion*, *Leucopedion*, *Pes leonis*, *Planta leonis*, *Alchimilla*, *Artincillaa*. Læss *Diosc. libro 3. Cap. 126.*

T. Synnow / Vnser Frowen Mantel.

Denne Vrt er en kaastelig Vrt / oc alt hens indnaartis oc vdnaartis brudet er / kand hun

Hun læge / Hendis Complex er tilbøyelig til Kaaldhed.

Induaartis.

Synan maa brugis induaartis i Legemet / i Vin saaden oc drucket / Eller brende Vand aff hende / oc dricke det / for alle induaartis breck oc Saar / lige som om Tormentilla oc Sanickel sagt er.

Vduaartis.

Bladene aff Synan paa all hed Heffuelse lagde / vere sig obet eller helt / stille pinen oc leske all heden / Det brendte Vand giør det samme.

Vrten oc Roden brugis til Vunden dranck / til Plaster oc Saluer / lige som Sanickel.

Agermønie.

Eupatorium, *Agrimonie*, *Hepatitis*. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 83.*

T. Ackermonie / Agrimonien.

Induaartis.

Agermønie saaden met Vin / oc drucket / obner Leffuerens forstoppelse / saaledis bruget / er god for Tarmenis vred.

Det brendte Vand drucket / sacter Hosten / atskil Spyttet eller Skarnet / vddriffuer

 den Gu-

den Gulesot / er god til dem som haffue den Kaaldesiuge/ døder Ormene vdi Liffuet.

Vduaartis.

Agermonie blad støt met Istre/ oc varmt paalagt/ tilhobe drager de wskickelige ere/ serdelis de som aff hug ere komne/ oc icke rettelige i det første ere i tilsyde oc lægte.

Denne Vrt brugis oc til Ledemoder/ som afflede ere/ oc da skal mand tage Agermonie fersk grøn eller tør/ oc Huedekled/ oc dem i Vin tilsammen siude / saa lenge indtil det bliffuer som en Grød/ oc saa varmt paalegge. Somme stege hende lit i Edicke oc Smør / til forscreffne breck/ oc er dette it skønt *Experiment.*

Det brendte Vand er oc god til Munden som induaartis bullen er / oc til andre Saar/ dem der met thone/ lægis de.

Lungeurt.

Pulmonaria, Muscus. Lichena petrosa, Lichena aquatica. Lichena arborea, Lichena siluestris, Lichen-Bryion. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 14.*

T. Lungenkruet.

Denne kaalde Lungeurt som vaaxer i Brynd oc paa vaade Steene / sammeledis Lungeurt som vaaxer paa æg / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaar-

Denne grøne krybendis Vrt i Vin saaden / eller oc i andre maade drucket / læger den saargiorde Lunge oc Leffuer / imodstaar alle Hoffuedens hede flydelse / som stedse ned i Halsen falder / er meget kaasteligere oc bedre end den actis aff mange / til atskillige Legemens siugdommer / som komne ere aff Hede.

Vrten tiurt oc til puluer støt / oc blandet met Sucker / eller oc beredt met andre Vrter / er saare god til Lungens breck oc brøst.

Denne Lungeurt som vaaxer paa Eger / brugis almindelige til Lungesot / for Trangbrystigde / for en stacket Aande / oc for Hoste / giort til Puluer / eller oc Vand aff dem brent / oc drucket. Denne Vrtis puluer skal saaledis beredis. Tag Lungeurt / om er tiurt / Anijs / Lungen aff en Ræff / som tørret er imod Lucten eller Værret / Fennickel frø / Skersøde / Holtzurt / lige meget aff huert / smaa støt huert serdelis / oc sicte det igiennem it Vrtesodt / tag lige saa meget god Sucker / som alle disse forscreffne veye / blande dem tilsammen / her aff om Afftenen oc Morgenen til sig taget met Vin / eller anden Vædske / fordriffuer den stackede Aande / obner Lungen oc Leffueren / oc er gaat for den tørre Hoste.

Hyrder / de som Handle oc omgaacs met Queg oc Fæ / giør denne Lungeurt til puluer /

blande den met Salt / oc giffue Fæet / den som trangbrystigt er / oc Hoste haffuer / oc er en fast oc forsøgt Lægedom.

Den vaade Lungeurt / eller Leffuerurt / som vaaxer i Brynde eller paa Stene / lesker all vnaturlig hede / oc staar imod Saarens hede slydelse / der paalagt.

Iler. Pisseurt. Jomfru haar.

Empetron, *Calcifraga*. Læß *Diosc. lib. 4. Cap. 142.*

T. Junckfrow haar. Haerkruet.

Denne Vrt findis almindelige gierne paa Sandiord / hos de smaa Tuer / oc hart hos Becke / hendis krafft er / at hun sønderbryder Stenen / vddriffuer den / oc giør at pisse / brugis induaartis i Legemet.

Induaartis.

Denne Vrt saaden i Honnig vand / oc drucket / vddriffuer icke alleniste Stenen / men ocsaa *Phlegmam* oc *Choleram*, det er / all Maffuens galde / seye slim / oc andre onde vædsker / tien saare vel til dem som ere Vattersottige.

Samme Vrt saaden i Vin oc drucket / stiller Quindernis tid veldelige / som ieg haffuer i sandhed forfaret aff en ærlig Quinde / som er min Fadder oc gode Ven / thi hun haffuer det selff forsøgt.

Steen

Adiathon, *Adianthum*, *Capillus Veneris*, *Cincinalis herba*. Læss *Diosc*, *lib*. 4. *Cap*. 120.

T. Muer rude / Rod Strenbreck.

Denne Vrt vaaxer paa Mure alleniste / oc ingen anden sted / maa brugis induaartis oc vduaartis / er aff kaald oc tør nature.

Induaartis.

Steen rude saaden i Vin eller Honnig vand / oc nogle dage effter huer andre drucket / obner den forstoppede Leffuer / vddriffuer den Gulesot / renser Lungens oc Brystens Saar / fordriffuer den stackede Aande / bløder den haarde Milt / vddriffuer Melancholiam igiennem Pisset oc Stenen / sammeledis Forgifft / om nogen den drucket haffuer / vddriffuer oc Quindernis tid.

Her imod stopper forsagde saadane Drick / Puluer / Syrup / Vand eller andet hues som aff denne Vrt beredis / all Bugløb oc flydelser.

Vduaartis.

Steen rude i Lud saaden / oc Hoffuedet der met thoet / tilsteder icke at Haaret aff falder / læger Hugorms oc andre forgifftige Ormes bidt.

Huid Steenbreck.

Lithospermon, Milium solis, Grana solis, Saxifraga alba, Herba Herculis, Semen lapidium, Semen lapidosum, Columba. Læß. *Diosc. lib. 8. Cap. 149.*

T. Wit stenbreck / Stensaet / Merhirsen.

Den Steenbreck som de smaa trinde Korn vaaxe paa / haffue den dyd oc krafft siger *Dioscorides*, at hund sønderbryder Blærens steen / oc vddriffuer den igiennem Pisset / maa brugis indnaartis oc vdnaartis.

Induaartis.

Steenbreckefrø til Pulner støt / oc met Win drucket / vddriffuer Stenen veldelige.

Vduaartis.

Paa det Stenens pine kand diß bedre stilles / maa mand siude Vrterne vdi Vand / oc bade sig der met. Denne Vrt driffuer Stenen veldelige / thi skal den vißelige brugis / for hendis vddriffuendis kraffts skyld.

Engelsøde. Egebredne.

Polipodium, Filicula, Filicularis, Multiradix, Læß *Diosc. lib 4. Cap 166.*

V. Ecknarn / Dropwort.

Engelsøde purgerer baade Mennisfe oc Suin/ vdfører allehaande galle oc slim/ hendis qualitet er tør oc lit varm / brugis mere induaartis end vduaartis.

Induaartis.

Engelsødis Rød / serdelis den som vaaxer paa Egetræ / saaden met Høns / der til Anise frø / oc Ingefær taget / oc det Saad fastendis drucket / vddriffuer den sorte oc gule Galle oc Slimmen.

Somme tag Katost / Spisekommen / Fenicke frø / Anise frø / Engelsøde / oc Ingefær/ smaa skaaret / lige meget aff huert/disse forscreffne siude det met en gamel Hane / oc giffue samme Saad dennem som Tarmenis vred haffue/ oc er sandelige en god Lægedom for Bug vred

Engelsøde støt til puluer / oc der aff til sig taget / i det mindste it quintin / met Honnig vand / oc der paa tre eller fire timer fastet / haffuer samme krafft oc dyd.

Vand aff Engelsøde brent / er god for den fierde dags Kaaldesiuge/ i nogle dage effter huer andre/om Morgenen oc om Afftenen drucket. Er oc god for Hoste / for en stacket oc trang Aande / for Lungesot / for *Melancholia*, for suare Drømme.

Naar Suine døder / da skal mand giffue

Suinene denne Rod i deris Mad / hun purgerer oc beskermer dem.

Bregne som vaaxer paa Agre.

Pteris, Pteron, Filix, Surculus Mercurij, Sanguis Asini. Læß *Diosc. lib. 4. Cap. 161.*

T. Faren.

Induaartis.

Roden til Pulver støt / oc it lodt til sig taget / met Honnig vand / vddriffuer Spolorme / men om mand tager der til Scamoneam oc sort Nyseurt / da bliffuer denne Lægedom sterckere oc krafftigere. De som ville bruge forscreffne Lægedom / skulle tilforn æde Huideløg.

Roden i Vin saaden / oc den i nogle dage drucket / skal hielpe Milten igien i sin rette sted.

Vduaartis.

It skønt stycke til dem som aff Ild / het Vand / Olie / eller andre saadanne lige brende ere. Tag Roden aff Bregne / stød hende / kryst Osen der aff / men er hun for tør / da tag Rosen vand / eller Lindeblomsters vand / eller Kilde vand / huilcket aff dem du kant haffue / met disse Vand kryst Osen igiennem / der aff kommer en sey Oes / met den Oes smør den brende sted / da læges det vnderlige / Denne Lægedom oc

Konst

Konst er viss/ kand icke nock loffuis aff dem som 20
hende bruge.

Bregne som vaaxer i Skoue.

Thilypteris, Filix fæmina, Filix fæmella. Læss *Diosc. lib.2. Cap. 167.* oc *Plin. lib.4. Cap. 11.*

T. Wolc Faren.

Denne Bregne er hin andens Hustru/ haffue fuldnær ens dyder/ maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Denne Bregnis Rod støt til pulner / oc der aff tre quintin met Honnig vand drucket/ vddriffue de brede Orme.

Lige saaledis met Vin drucket / vddriffuer de lange trinde Orme.

Quindfolck skulle icke bruge denne Rod/ thi hun giør dem vfructsammelige / haffuer oc andre vdyder met sig/ huilcke icke sømmelige ere at bescriffue.

Bladene aff vnge Bregne / saadne oc æd-ne / blødgiøre den haarde Bug.

Vduaartis.

Roden tørret oc til Pulner støt / oc vdi gamle Saar lat / som icke lægis vilde / læger denne Rod baade paa Mennisker / Queg oc Fæe.

Hiorte-

Hiortetunge.

Phyllitis, Solopendria, Asplenum, Hemionuim, Lingua ceruina, Splenatica. Læß *Diosc. lib.* 4, *Cap.* 128.

T. Herteſtunge.

Denne Vrt er tør oc noget varm aff natture.

Induaartis.

Hiorte tunge i Vin ſaaden oc drucket / er god til dem ſom aff Hugorme bidne ere / dette maa oc giffuis Fæet ſom ſtungne ere aff dennem.

Saaledis varm drucket / er god for Bug vred / ſtiller Bugens flydelſe / *Diarhiam.*

Bladene i Edicke ſaadne / oc nogle dage drucket / fordriffuer Milten / oc hun forſuinder der aff.

J Vin ſaaden oc drucket / obner Leffueren / Milten / vddriffuer den Guleſot / borttager den fierde dags Kaaldeſiuge / atſkil den ſorte Melancholiam / vddriffuer Blærens oc Lendernis ſteen / Sammeledis leffret Blod fra Hiertet / ſom aff ſlag eller kryſtelſe kommet er / imodſtaar Kaalde piſſ / Diſſe beſcreffne dyder tilſcriffuis Hiortetungis vrt / men alle ere icke end beuiſte.

Vand aff Hiortetunge brent / ſtyrcker Hiertet / ſtiller Hickelſen / *Singult*[illegible] *n* ka det.

Vduaar-

Hiorte tungis Vand er god til Drøbelen/ som nedfalden er / der met klucket.

Met reen Hamp offuer Leffueren eller Maffuen lagt / vddriffuer deris wnaturlige hede / renser alle obne Saar / der met thone.

Tordmaaneds Fioler.

Ion. Viola purpurea. Læß *Diosc : lib. 4. Cap. 107.*

Fioler ere aff kaald oc vaadactig complex/ skulle brugis i alle kaalde Siugdommer / indnaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Aff Fioler giøris Edicke / Olie / Sucker *Conserua*, *Iuleb* oc Syruper / Huo som icke formaar at kiøbe Sucker / hand maa finde Fioler i Vand / oc det bruge til alle hede Siugdommer / serdelis til vnge Børns/som den Faldendesot eller hede Kaaldesiuge haffue.

Saaledis beredis de almindelige / oc er en nyttelig Lægedom for fattigt Folck.

Tag Fioler som vaaxer vdi Tordmaan'et/ den stund de staa i deris beste Blomster / oc end pelluctendis ere / leg dem i en Tinkande / lad het Vand paa dem / lad dem saa staa i 6. eller 8. Timer / kryst saa Blomsterne der fra / giør saa samme Vand varmt igien / lad saa samme

Vand

Vand lige som førre / paa ferske Fioler / brug dette tre eller fire gange / met andre ferske Fioler / siden tage samme aff klarede Vand / lad Sucker der i / lad det saa sactelige siude / ind til det bliffuer tyckt / som klart Honnig / da er det nock saaden / Naar det bliffuer kalt / skal det ladis i it Glas / som offuentil sneffuert oc vnder vist er / oc foruaret indtil behoff giøris.

Saaledis maa Rosen Syrup siudis / sammeledis oc aff allehaande grønt Vrter oc blomster.

Fioler Syrup to eller t[illegible] Skeder fuld til sig tagne / leske den brendendis Kaaldesiugis hede / holde Bugen oben / styrcke Hiertet / stille Sidernis sting / oc er god til alle hede Siugdommer.

Somme blande Fiole Syrup met ferst Kilde vand / giffue det saa for Tørst / er en lystig tilhobeblandelse for siuge Mennisker.

Vduaartis.

Fiole Olie / Fiole Vand / eller Fiole Edicke / alle disse stille den store Hoffuetuerck / der met smort / Linklude der vdi vaade giorde oc paalagde / Tiene oc vel til de hede Leffuer vduaartis paalagt.

Gule / brune / leffuerfarffuede / huide Fioler.

Viola

Frøet støt til Pulver / oc hver gang it halfft quintin drucket / vddriffuer Maffuens galde.

Vduaartis.

Vandet aff Blomsterne brent / skal vere gaat til røde Øyen / i dem lat / oc vduaartis met Linklude paalagt. Saaledis bruget / lesker oc andre Saars hede.

Viola persica / Viola partica / Viola peregrina.

Ere de Fioler som wi her i vore Land til Vrtekoste bruge / ingen krafft eller dyd er end fundet i gamle Læge Bøger om dem.

Riddere sporer.

Hedysaron, Pelicinum, Securridaca, Consolida reg. lu, Cuminum siluestre. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 138* oc *Plin lib. 27. Cap. 13.*

T. Ridderblumen / Ridderssporen.

Blomsterne oc Vandet aff denne Vrt brent / brugis almindelige til onde oc dumme Øyen / skal oc leske all induaartis oc vduaartis hede / drucket oc paalagt.

Maymaaneds blomster.

Ephemeron, Ephemerum, Iris siluestris, Cacalia Leontica, Lilium conuallium. Læss *Diosc: lib. 4. Cap. 108.*

T. Meybluumen.

Disse Maymaaneds blomster / ere allene gode til at bruge / naar de haffue deris fuldkomne luct / Vand aff dem brent / brugis til atskillige induaartis oc vduaartis Siugdommer.

Induaartis.

Maymaaneds blomster / lagde i bløed i god sterck Vin / oc nogle gange brent / er god til dem som forsuinde / oc ere bleffne mactløse / igien giffuer oc det fortabte Maal / huer gang en Skede fuld drucket.

Saaledis bruget / er oc god for Eder / for Tarmenis vred / styrcker Hiernen oc Hiertet / oc om nogen fra sinde vaare / giffuer Sindene igien.

Neglicker.

Lychnis stephanomatice, Lychnis coronaria. Flores Chariophillorum, Flores Musarum, Flores Nympharum. Læss. *Diosc. libro 3. Cap. 109.*

Neglicker elske de Rige icke alleniste for deris skønhedes skyld / men ocsaa for deris gode søde luct / ere oc nyttelige til mange ting.

Induaartis.

Somme giøre Sucker *Conserva* aff disse kaastelige Blomster / lige som aff Rosen / Fioler / eller Oxetunge / er it kaasteligt Sucker / oc

krafftigt / til at styrcke det suage oc skrøbelige Hierte met/oc serdelis i hede Kaaldesiuge.

Somme tilgiøre Edicke met de røde Neglicker / oc bruge dem induaartis oc vduaartis/ er god for Hoffuetuerck / der til luctet / oc Tenderne der met smurt.

It kaasteligt Vand for Steen / brendis aff de vilde Neglicker/som vaaxe paa Marcken/ der aff skal mand dricke tu eller tre Steder fulde/naar mand plagis aff Steen / oc er it ret *Experiment.*

Pionye.

Glycysidie. Glycisidie, Pæonia, Pionia, Herba casta, Herba regia, Penterobon, Rosa benedicta. Læss *Diosc. lib. 3. Cap. 134.*

T. Peonien. Benedicten rosen.

Induaartis.

Roden aff den røde Peonie tiurt oc til Puluer støt/ oc der aff saa stort som it Mandele met Vin drucket/renser Quinderne effter Fødselen / vddriffuer deris tid/ Lendernis oc Blærens steen/den Gulesot/stiller Bugens pine.

Men her imod Roden i Vin saaden / oc den nogle dage drucket / stopper Bugens flydelse.

12. Pionie kierner til Puluer støtte / oc drucket / stiller Quindernis Blods flydelse/

 imod-

imodstaa Moderens opstødelse / vemmelse oc spyelse / oc lader icke Steen vaaxe i unge Børn / om mand giffuer den der aff at dricke.

15. Pionie kierner støtte til Puluer / met Vin drucket / opuecke de Quinder igien / huilcke aff Moderens breck nedfaldne ere / lige som de vaare døde.

Vandet aff disse Rosen oc Røder brent / styrcker Hiertet / tien oc saare vel til unge Børn / som met suar Siugdom befengde ere / dem iblandmet giffuet tu eller tre Skeder fulde.

Den huide Pionie / huilcken som Læger selge oc holde for *Diptam*, haffuer lige krafft oc dyd som den røde / hun maa oc brugis for allehaande Eder oc Forgifftelse.

Vduaartis.

Roden oc Frøet hengde om Halsen / ere gode for Spøgelse / oc for den Faldendesot / siger *Galenus*, Huilcket oc forsøgt er aff mange lærde Mend / oc vist fundet.

Kleffuer eller Sue som vaaxe paa Enge.

Tryfolium pratense, *Trifolium Cuculi*, *Alleluya*.

Kleffuer eller Swe som vaaxe paa Enge / maa brugis induaartis oc vduaartis / Men Blomsterne oc det mode frø / ere allsombest.

Induaar-

Blomsterne oc Frøet i Honnig vand eller i Vin saaden / oc drucket / eller her aff Clistere giort / oc bag indsat / bløder Tarmenis haarde oc seye slim / heler oc læger Tarmenis saar / oc stiller deris pine.

Vduaartis.

Blomsterne oc Frøet saadne i Vand oc Olie / oc lagt paa haarde Knorter oc Bulder / giør dem tidige oc mode / haffuer fuldnær samme dyd som *Fænu Græci* frø haffuer.

Nardus. Velluctendis kleffuer.

Sputider. Lotus hemeros. Lotus vrbana. Lotus satiua, Trifolium Acutum, Trifolium odoratum. Læss *Diosc. lib. 4. Cap. 96.*

T. Sibengezeit / Wolrichender klee.

Sintider er en mectig Vrt oc Lægedom for all Forgifft.

Induaartis.

Om mand redis for Forgifft / da maa mand Sintiders frø / Blomster oc Blad i Edicke oc Honnig siude / oc det dricke.

Thi skal mand tage dette Frø til Theragelse / oc til andre Electuaria / som brugis for Forgifft.

Blomsterne / Frøet / Bladene / tilhobe eller huer for sig selff / i Vin eller Honnig vand

saadne oc drucket / at skil Sidernis sting / giør at pisse / stiller Kaalde piss / tien oc vel til dem som haffue den Faldendesot / oc nedfaldne ligge / oc serdelis til de Quinder som nedfalde aff Moderens breck / oc ligge lige som de vaare døde.

Forneffnde Drick i begyndelsen aff Vattersotten / nogle dage drucket / imodstaar hende.

Forscreffne Drick fordriffuer oc den tredie dags oc fierde dags Kaaldesiuge.

Tre eller fire quintin aff Bladene til Pulver støtte oc druckne / driffue Quindernis tid.

Vduaartis.

Saar aff forgifftige Hugorme oc andre Diur bidne eller stungne / skulle læggis met deñe Vrt / Frø oc Blomster / Saaret skal idelige thoes oc rensis / met samme Vand.

Det brendte Vand tien oc til saadan breck.

Amur.

Lotos agrios, Lotus silvestris, Melilotum. Læss. *Diosc. lib. 4. Cap. 207.*

T. Steinklee.

Amur er oc it slag aff Kleffuer / er mere varm end kaald aff nature / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Amur i Vin saaden / oc sød giort met Honnig / oc drucket / bløder oc atskil alle ind-

uaartis

uaartis Saar oc Bylder i Liffuet / oc stiller
pinen / tien saare vel til den haarde oc hoffne Moder/i Malmesie vin saaden oc drucket.

Vduaartis.

Amur brugis vduaartis meget til at stille pine met / lige som Commilleblomster / støt oc lagt offuer Øyen som hede i er / vddrager den/ Det samme giør oc det brendte Vand / met lin Klude offuer lagt.

Osen aff Blomsterne vdkryst/ tien saare vel til dumme Øyen / at skille hinden / vdi Ørnene lat/ stiller pinen.

Amur/ Valmuer / Hørfrø/ eller *Fœnum Græcum*, i huid Vin saadne/ er it kaasteligt Røgbad/til den hoffne Moder / hoffne Bagtarm/ til den lønlige ting/tien oc til all heffuelse/som kommer hos den lønlige sted / Somme tage her til æggeblommer/ oc Lissebons olie.

Fenum Græcum.

Telis, Silicula, Silcia, Cornu caprinum, Stipula.
Læss *Diosc. libro 2. Cap. 94.*

T. Grekischhouw.

Fœnu Græci frø/er it kaasteligt / lysteligt oc nytteligt Frø til at bløde oc modgiøre. Bylder met/ oc stille pine met/ induaartis oc vduaartis/ oc er offte forsøgt.

Fænu Græci frø i Honnig vand saaden / oc drucket / bløder hues induaartis forsamlet er / læger det som saargiort er / stiller pinen i alle Lemmer.

Vduaartis.

Fænum Græcum brugis mere induaartis end vduaartis.

Fænu Græci frø i Vand saadet / oc siden igiennem en Klud kryst / oc Hoffuedet der met thoet / læger det storffuede Hoffuet / fordriffuer Skellene / oc kommer Haaret til at vaaxe.

En Vege eller Tap i forscreffne Saad vaadgiort / oc met Gaase ister smurt / i Quindernis lønlige sted stunget / obner den tillucte oc hoffne Moder.

De Quinder som haffue saadan breck / skulle sidde offuer *Fænu Græci* frø Saad / oc giøre Røgbad aff hende vnder op.

Saadan krafft haffue oc Vrterne / den stund de ferst oc grøn ere / oc brugede som forestaar.

Forscreffne Røgbad vnder op / er oc god til dem som idelige begere at gaa til Stols / oc kunde der intet giøre.

Dette Frø skal tagis til Clistere i Tarmenis vred / oc til de saargiorde Tarme.

Til den haarde Milt skal mand tage *Fænum Græ-*

num Græcum, oc blande det met Salpeter oc E-dicke / oc der aff Plaaster giort / oc paalegge/ skal nedtrycke Milten oc giøre den liden.

Summa / dette Frø er god oc forsøgt til all Heffuelse.

Erter.

Pisus, *Pisa*, *Pisum*. *Cicer Arietinum*. Læß *Diosc. lib. 2. Cap. 95.*

T. Erwetten.

Erter brugis idelige til Mad / baade aff Rige oc Fattige/ *Galenus* siger/ at de mette / spise oc føde vel / brugis til Lægedom induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Erter oc Persillie røder tilsammen saadne / er en god Mad til de Quinder som ligge vdi Barselseng/ Saadet vdfører deris offuerflødige wrenhed ved Pisset / serdelis om det siudis met Rosemariner oc Muscate blomster.

Saaledis saadne / giffue de diendis Quinder megen Melck / huor aff merckis / at de vel født.

Ertesaad i nogle dage drucket / i Vattersottis begyndelse / fordriffuer hende.

Summa / vden all fare maa mand giffue Ertesaad fuldnær vdi alle Siugdommer / ey anseet huad andre der imod sige.

Erter saadne vdi Vand oc Lud / det bulne skurffuede Hoffuet der met thoet / læger det / er it vist *Experiment*,

Samme Ertesaad fordriffuer Ansictens rycker / giør Huden klar der met thoet.

Om mand tager Honnig oc Bygmel der til / saa bliffuer det en kaastelig Lægedom / til alle fule flydendis Saar / som icke ville lægis met andre Lægedomme / lægis her met.

Erter oc fugle Erter tilhobe vdi Vand saadne / der aff Plaaster giort oc offuerlagt / fordriffuer den lønlige steds heffuelse / oc stiller pinen.

Bønner saaledis brugede / haffue samme kraffte.

Somme haffue saadann mening / oc mene / at om de røre Varter met Erter / vdi den samme stund som den ny Maane tendis / at de skulde forsuinde / oc bære dem saaledis at / de tage saa mange Erter som Varterne ere / oc met huer Ert røre de en Varte / siden binde dem i en Klud / oc kaste dem baglendis fra dem.

Aff de Erter Cicer kaldede.

Erebinthos, Cicer album & rubeum. Læss *Diosc. lib. 2. Cap. 96.*

Induaartis.

Cicer Erter opsaadne / oc det første Vand der aff ladet / oc met andet Vand paa ny saadne / oc samme Vand fastendis drucket / giør vel at pisse / oc vddriffuer Stenen.

Nogle dage drucket / er god til dem / som begynde at bliffue Vattersottige.

De som idelige en ond flydelse haffue fra Nyrerne met pine / oc Blæren paa dem er saargiort / de skulle icke bruge disse Erter formeget / for deris driffuende kraffts skyld.

Vduaartis.

Cicer Erter dyd oc krafft / ere iblant Erternis bescreffne / ere i alle maade sterckere oc krafftigere end rette Erter ere.

Bønner.

Cyamos, *Faba*. Læß *Dioscoridem libro* 2. *Cap*. 97.

Bønner den stund de ere ferske oc grøne / ere de ingen ond eller skadelig Mad / thi ville wi æde dem den stund de grøne oc ferske ere / menn naar de tørre ere / ville wi vnde Bønder dem oc andre som grofft oc sterckt Arbeyde giøre.

Somme giøre Peberkage aff Bønnemel.

Somme fedgiøre deris Suin met dem / oc Suinene bliffue fede inden en stacket tid.

Vduaartis.

Huad som heldst heffuelse sig opheffuer hos den lønlige sted / nedlegge oc læge Lægerne met Bonnemel i Edicke saadet / eller i tyck Vin met Olie blandet.

Summa / Bønnemel er god oc tien til Brysternis / den lønlige Steds / oc Ledemodernis heffuelse oc Knuder / i Vin saadet / oc varm paalagt.

Aff de Bønner Lupini.

Termon, Lupinus. Læss *Dioscorides lib. 2. Cap. 113.*

T. Wickbonen.

Lupini bønner ere aff varm oc tør qualitet.

Induaartis.

Lupini bønner i Vand bløtte / indtil Beskheden er vddragen / siden igien tørde / til pulner støtte / met Edicke druckne / fordriffue Maffuens wlystighed / oc giffue lyst til Maden.

De beske Lupini bønner til pulner støtte / met Edicke eller met Honnig til sig tagne / vddriffuer allehaande Orm / lige som Ormekrud.

Vandet huor i samme Bønner saadne ere / eller det som de i blød legget haffue / drucket / giør det samme.

Om mand vil giøre samme Lægedom for-

Orme

Orme sterckere / da skal mand finde Peber oc Rude met samme Bønner/oc giffue den Siuge her aff at dricke / meget eller føye effter Personens leilighed.

Vduaartis.

Lupini bønner i Vand saadne / oc allehaandt Skab / død Kiød / Ansictens maal/ skorffuet Hoffuet / der met nogle dage thone/ læger vnderlige / oc giør Huden saare klar.

Lupini bønners mel / met Edicke saadet/ oc offuerlagt/læger oc fordriffuer Krop/Knorter/ Knuder / Lendeuerck / oc alle Ledemoders befengelse.

J Regn vand saadne / oc Ansictet der met thoet / fordriffuer all Ansictens vrenhed.

Fugle Erter.

Orbes, Eruum. Læss *Diosc. lib.2. Cap. 112.*

Endog Fugle Erter saes aff mange / til at giffue Queg oc Fæ aleniste / de haffue alligeuel stor krafft oc dyd i Lægedommen / til atskillig breck oc brøst / baade induaartis oc vduaartis/ oc serdelis deris Mel / huilcket mand saa berede skal. Mand skal legge de beste oc største Erter i Vand / indtil Skalen eller Huden gaar fra dennem / siden dem igien tørre/oc til Mel maale / oc renlige sicte igiennem it Vrtesaald.

Induaartis.

Fulge

Fugle Erters Mel bered som fore staar/ bruget/giør at pisse / oc giør Bugen gaat/ Men om de idelige brugis/giør det Blæren oc Tarmene skade / for deris vddriffuendis kraffts skyld.

De som Suindesot haffue / skulle blande dette Mel met Honnig/oc der aff nogle dage fastendis æde/saa stort som en Valnød / er en god nyttelig Lægedom.

Vduaartis.

Fugle Erters Mel blandet met Vin/ lagt eller paa smurt/læger alle Hugorms / Hundes/ oc Menniskens bid/førre Saaret rent renser.

Fugle Erters Mel i Vin oc Honnig blandet/oc paa Quinde brystes haarde Knuder lagt/ fordriffuer oc atskil dem / læger alle flydende Saar/renser alle Maal oc Flecter alle vegne/ lige som sagt er aff Lupini Bønner / maa de ene tagis for de andre.

It Røgbad vnder op giort met Fugle Erter oc Edicke/ fordriffuer Kaalde piss/ oc *Tenasmon*, det er / naar en haffuer lyst til Stolgang/ oc kand dog intet giøre.

Aff de Erter Linsen.

Phacos, Lens, Lenticula. Læß *Diosc. lib. 2. Cap. 99.*

Linsen er it slag aff Erter / ere flade oc icke trinde

erinde / oc er en almindelig kaaſt mange ſteder
i Tyſkeland / oc lige ſom Bønner oc Fugle Erter giøre grofft Blod/ſuare drøm̃e / Maffuens opbæſelſe/ſaaledis giøre oc diſſe Erter / der til oc ſaa idelige bruget / giøre Oynene dumme/ oc fortæris eller fordøffuis ſuarlige. Men der ſom behoff giøris / maa de dog vel brugis i Lægedom induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Linſen i det førſte Saad ſaadne oc ædne/ bløde Bugen/men om det førſte Saad afladis/ oc andet igien paa ladis oc ſaa ſiudis oc ædis/ ſtoppe de den flydende Bug / thi tilladis de at ædis i ſaadanne breck oc brøſter / Somme lade Edicke paa dem / mand maa oc ſiude Portulacam met dem/da ſtoppe de diſſ bedre.

Vduaartis.

Linſen/Fugle Erter oc Bønner / tiene alle til Skab/flydendis Saar / nedlegge Heffuelſe/ atſkil Halſens knuder / Ørnenis/ Qvinde bryſtis/oc ſtiller pinen / i Strand vand eller Salt vand ſaadne oc paalagde.

Linſen met Bygmel i Vand ſaadne/ oc paalagt/ſtille Podagels pine.

Andre deris dyder / ere lige ſom Fugle Erter/oc Lupini Bønner.

Galte knappe. Made kierne.

Cyclamen

Cyclamen, Panis percinus, Cyclaminus. Panis terræ. Nux terræ, Fucus terræ, Raphanus agria. Læss *Diosc. lib 2. Cap. 156.*

T. Säwbrot / Grundbæren / Erdaffel.

Disse Knappe eller Røder / ere Suinens Lægedom / lige som Agerne / aff nature varme oc tørre / purgerer sactelige baade offuen oc neden.

Induaartis.

Dioscorides scriffuer / at mand skal støde disse Røder / oc dem saa i it becken met Vand legge / oc vel samme røre / Naar som det igien suncket er / skal mand forsamle Osen som offuen paa flyder / met en Fieder / oc lade den tørris / aff denne Lægedom tredie delen aff it quintin til sig taget / purgerer offuen oc neden vd / vden all fare.

De Drenge som vaacte Fæ paa Marcken / æde aff disse Knappe iblant met / der aff spy de / huilcket ieg oc selff forsøgt haffuer / oc som mig suntis / ingen skade der aff fornommet.

Huede.

Triticum. Læss *Diosc. libro 2. Cap. 77.*

T. Weitze.

Iblant alle Korn loffuis først Hueden / icke alleniste for sin store krafftige føde skyld / men oc for den skyld / at det nyttelig er / oc tien

til at-

Bygmel i Smør stegt / oc der aff giort en Grød/ oc ædt/ stopper Bugens flydelse.

Vduaartis.

Byggens krafft oc dyd ere fuldnær alle begrebne vnder Huedens / thi maa det ene brugis i den andens sted.

Bygmel oc Bygkled / brugis almindelige til de Ledemoder som aff lede ere/ førre vel saadne met Edicke oc Smør/ saa paalagt.

Saaledis bruget er oc god til Quinde brystes oc lønlige steds heffuelse/ til Krop / den hede Podagel/ oc til alle haande Heffuelse.

Somme tage der til Figen/ Duemøg/ Honnig/ Terpentin eller Bomolie/ disse blande de tilsammen oc siude det saa.

Til Sidernis suare sting / verck oc pine/ skal mand tage Bygmel / Valmuer met Hoffnederne / Rude / *Fœnum Græcum*, lige meget aff huert/ oc siude dem i Vand/ oc giøre der aff varme Plaster/ oc offte paa steden legge.

Rug.

Siligo. Læss *Diosc. lib. 2. Cap. 83.*

T. Rogge.

Ruen rosis ey mindre end Hueden / der ere mange til / huilcke fast heller æde Rubrød end Huedebrød/ naar som Melet vel rent sictet oc baget er / er det saare gaat / Thi Rubrød

spiser oc mætter bedre end Hueden / Lucten tører det icke heller saa snart / oc mister sin Oes som Hueden.

Somme brende Vand aff Rugræss / for hede oc Lendernis Steen.

Vand brent aff nybaget Rugbrød / oc i Ørnene lat / fordriffuer all døffuelse oc Ørnenis pine / oc er it vist *Experiment*.

Haffre.

Bromos, Auena, Læss *Diosc. lib. 2. Cap. 86.*
T. Haber.

Induaartis.

Haffre velling vel saaden / er en kaastelig Lægedom for den daglige Stolgang / stopper Bugen / oc giffuer hosom gode føde / for sin naturlige verms skyld.

Haffre mel brent / oc drucket / met Honnig vand / er god til dem som idelige hoste.

Vduaartis.

Haffre mel brugis til hoffne Ledemoder som ere aff lede / lige som Bygmel / oc maa det ene brugis for det andet.

Boghuede.

Ocimum, Læss. *Diosc. lib. 2. Cap. 185. M. Varro de re rustic. lib. 1. Cap. 31.*

Boghuede haffuer i Lægedommen en gien-

stridig

ſtridig nature/thi hun opblæſer Bugen/oc dum-
giør Oynene / Her imod fordriffuer hun Bu-
gens væder / oc giør Oynene klare / naar hun
brugis / ſom hende bør at brugis der til / oc tien
denne Fruct / baade til Menniſkens oc Quæ-
gens føde.

Induaartis.

Boghuede idelige bruget til Mad / eller
Brød aff dem baget / oc ædt / giør Oynene
dumme/bløder den haarde Bug / giør meget
Væder i Liffuet/oc at piſſe/igiengiffuer den for-
tabte Melck / oc fordøffuis eller fortæris ſuar-
lige / thi hører ſaadann Mad til dem / ſom
ſuart arbeyde giøre / oc vide intet aff Orckeløſ-
hed.

Boghuede ſønder ſtøt eller malet / oc met
Vin drucket/nedtrycker Bugens opblæſte Ve-
der/ vddriffuer *Atram bilem*, den ſorte Guleſot/
ſtiller Tarmenis vred.

Vduaartis.

Oſen aff Boghuede den ſtund hun grøn
oc ferſk er/vdkryſt / er en kaaſtilig Lægedom til
dumme Oyen / i dem nogle dage effter huer an-
dre lat / renſer oc tørrer de Oyen ſom idelige
rinde.

Oſen i Næſen opdraget/ oc Oynene hart
tillucte/renſer Hiernen / oc giør at fnyſte eller
nyſe.

 Boghue-

Boghuede mel blandet met Rosen edicke/ oc varmt paalagt / slycker Lungens befengde hede.

Samme Plaaster lagt paa onde Oyen/ paa Scorpionis / Hundfiskis / oc Fiærsingis sting oc saar / skal imodstaa all forgifftelse / oc stiller pinen.

Turckesks Huede.

Frumentum Asiaticum. Triticum magnum. Typha magna.

End haffuer ieg icke kundet forfaret huor til denne Fruct besinderlige tien i Lægedomen/ vden alleniste at mand bager god oc skønt Brød aff samme Fruct.

Somme giøre god Melgrød aff den met Melck tilredt.

Osen aff de grøne Blad / er en god Leskelse for allehaande hede / oc serdelis for den røde Bugens flydelse.

Hirsse gryn.

Cenchros, Milium. Læss *Diosc. lib. 2. Cap. 89.*

T. Hirse.

Hirse brugis induaartis oc vduaartis/ baade til Mad oc Lægedom / ere aff nature kaalde oc tørre.

Induaartis.

Dioſco-

Dioscorides siger / at Hirsegryn saadne met
Melck / oc ædne / stoppe Bugen / oc giøre at
pisse.

Vduaartis.

Hirse varmgiorde oc i en Linpose lagde / oc paa Bugen lagde / bortage Tarmenis vred / stille den store pine / saa fremt som icke nogen forstoppelse der hos er.

Mægen oc deris Greff.

Spargamum, Gladiolus, Bolon, Xiphion. Læs *Dioscorides lib. 4. Cap. 23.*
T. Schwertel.

Induaartis.

Frøet oc Røderne aff Mægen brugis til Lægedommen / i Vin saadne oc drucket / oc der met thoet læger alle forgifftige Diurs bid.

De smaa Mægen (Gramen kaldede) met deris Røder i Vin saadne / oc drucket / stiller icke allenist Bugens pine / men sønderbryder Blærens steen / oc driffuer den veldelige vd.

De ferske Røder støtte oc paa Saar lagde / drage tilsammen.

Røør.

Calamus, Hirundo: Læs *Dioscoridem lib. 1. Cap. 99.*

 Vduaar-

De vnge Spirer aff Røers røder støtte/ oc paalagde som it Plaaster / vddrager Torn oc Pil/ oc alle andre smaa stycker aff Saar. Samme Lægedom blandet met Edicke / oc paalagt/ stiller Lendernis pine/ Sammeledis Ledemodernis/ som aff lane erc.

De grøne oc skarpe Blad aff Rør / støtte oc paalagde/ leske den vilde Ild / oc anden Legemens hede.

Dønnehat. Dønnemars køle / er den køle som vaaxer iblant Rør.

Typha aquatica, Panicula. Læss *Diosc. libro 3. Cap. 113.*

T. Moskolben/ Narrenkolben / Seekolben.

Dønnehat blandet met gammelt Suine istre / oc offuerlagt / skal vere en god Lægedom til dem som dem brent haffuer / siger *Diosc. lib. 3. Cap. 123.*

Huide Fioler som vaate i Becke.

Phycon thalassion, Phycus marinus : Alga marina, Alga maris. Læss *Diosc. libro 4. Cap. 95.*

T. Mergrass.

Vdi Junij Maanet ere alle Becke prydede

hede met disse huide Fioler / oc ere aff kaald naturelige som Andemaden er / brugis icke induaartis / men allenisFe vduaartis til den hede Podagels Lemmer.

Vduaartis.

Disse Fioler oc deris Vrter/steget i Olie oc Edicke / oc passelig varme paalagde/ borttage Podagels hede pine.

Andemadt.

Muscus palustris, Lens palustris, Lenticula palustris, Lens aquatica, Lenticula aquæ, Lens viperalis, Lens lacustris. Læss *Dios. lib. 4. Cap. 76.*

T. Meer Linsen.

Andemadt er it ret *Repercussium*, køler alle hede Ledemoder/ skal brugis forstandelige.

Induaartis.

Om noget Menniske induaartis befengd vaare / lige som skeer naar Pestilentze regerer/ dem skal mand giffue Vand brent aff Andemadt / to eller tre gange om dagen / huer gang it passeligt Glas fult / er en god nyttelig Lægedom.

Vduaartis.

Andemads er god til den hede Leffuer/ Linklude der i vaadgiorde/oc lunckede paalagde/ paa den høyre Side.

Skaffgres.

Hippuris, Equisetum. Læß *Diosc. lib. 4. Cap. 38.*

T. Katzen wadel / Pferdis schwantz.

Skaffgreß tiener vel til Lægedom / for hendis merckelig dyder oc krafftis skyld / maa brugis induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Skaffgreß er en kaastelig Vrt til at stille Blod met / Vrten støt oc Osen der aff vdkryst oc drucket / stiller Blodens flydelse / baade paa Mend oc Quinder / oc serdelis dem som spy eller pisse Blod.

Det brendte Vand haffuer samme krafft / om dagen to eller tre gange drucket / huer gang ved tre Skeder fulde.

Osen met Vin drucket / eller Vrterne i Vin saadne / oc varm drucket / stiller Bugens vred / oc sacter den snare Hoste / den trange stackede Aande / oc læger hues induaartis aff Tarmerne oc Blæren brødet er.

Vrterne met Røderne skulle siudis vdi Vin eller Vand / effter Siugdommens leylighed / til foresagde brøst oc breck.

Vduaartis.

Denne Vrtis vdkryste Oes i Næsen anammet / oc bag i Nacken lagt som it Plaaster / stiller Næseblod.

Det

Vrterne støtte / oc met Osen lagde paa Saar som meget bløde / stiller Blodet / læger oc tilsammen drager Saarene inden faa dage.

Lillie Skaffgreſſ. Heste rompe.

Hipuris altera, Cauda felina, Cauda æquina. Læſſ *Diosc. lib. 4. Cap. 45.*

Heste rompe vdi Vin eller Vand saaden / eller det brendte Vand aff Vrterne brent / om dagen tre eller fire gange drucket / huer gang fire eller fem lodt / stiller all Bugens flydelse / læger Tarmerne som Saare ere / er oc god for Kaalde piſſ / til bulne Nyrer / oc for Steen.

Vduaartis.

Linklude i det brendte Vand bløtte / oc luncklede paalagde / er god for Ringorme / for røde Blegner / fordriffuer den hede Brønde bag i Axtzen / stiller Bugens flydelse / oc den lønlige steds heffuelse.

Aakande.

Nymphea, Nenuphar, Claua Herculis, Clauus Veneris, Digitus Veneris, Cacabus Veneris, Papauer palustre, Alga palustris. Læſſ *Dioscoridem libro 3. Cap. 127.*

T. Seeblumen kraut.

Aakande blomster ere aff kaald qualitet/ maa brugis til alle hede Siugdommer vden all fare/baade induaartis oc vduaartis.

Induaartis.

Det Vand aff de huide Aakande blomster/fire eller sex lodt drucket/ er en kaastelig Lægedom til alle hede brendendis Kaaldesiuger/ i Pestilentzis tid / serdelis tien det som forsuinde eller *Hecticam* føle / *in Pleuresi*, det er til Sidernis hede Bulde/til den tørre Hoste / for Tørst/ til den befengde Leffuer oc Milt / Dette vand maa giffuis effter Siugdommens leylighed vden all fare / skal oc leggis vduaartis lunckee met Linklude paa Leffueren / oc det hede Hierte.

Samme Vand nogle dage effter huer anden drucket/stiller Bugens lange flydelse.

Somme giøre aff disse skøne Blomster *Conserua* Sucker/oc Olie til forscreffne brøster.

De som sunde oc karske ere/ skulle icke bruge dette Vand eller Olie/ vden saa er at de haffue loffuet at de vilde leffue kyskelige/ oc indgiffue dem i Klaasterne/thi det døder den indplantede Fødsels nature.

Roden eller Frøet aff Aakander / i sort Vin saadet oc drucket / stiller Quindernis tid / naar ingen anden Lægedom det stille vil.

Vduaartis.

Huad